

19—20 mars

Debatter m. m.

Torsdagen den 19 mars

Sid.

Svar på enkla frågor:

av fru Florén-Winther (m) om statsanslag till cancerforskning	5
av herr Richardson (fp) om hänsyn till den regionalpolitiska målsättningen vid lösandet av trafikfrågorna i Skaraborgs län	6
av herr Ernulf (fp) ang. nedläggning av järnvägen Borås—Varberg och Borås—Alvesta	8
av herr Olsson, Johan, (cp) ang. totalkostnadskalkyler vid lokalisering av företag och institutioner till storstad eller till annan ort	10
Invandringspolitiken	12
Om ett temporärt pris- och lönestopp	27
Om prioritering inom kreditpolitiken av garantilån för jordbruksändamål	29
Om rätt till en längre sammanhängande ledighet från arbete	32
Miljövården, m. m.	37
Om anslag ur jaktvårdsfonden till Jägarnas riksförbund-Landsbygdens jägare	43
Om åtgärder för att hindra utrotning av vissa djurarter	45
Om kontroll av bilhandel och bilreparationer	46
Om kartläggning av mångsyssleriet inom politiken	47
Likheten inför lagen	50
Interpellationer:	
av herr Sörenson (fp) om statlig utbildning av psykoterapeuter	52
av herr Sörenson (fp) om förbättrad psykisk hälsovård	53
Meddelande ang. enkel fråga av herr Petersson, Hans, (fp) om inskrivning av akademiska betyg för vissa vuxenstuderande	54

Fredagen den 20 mars		Sid.
Svar på enkla frågor:		
av herr Werner (vpk) ang. förbrukningen av el-ström vid uppvärmning av villor m. m.		55
av herr Werner (vpk) ang. besvärsmått för hyresgäster i ärenden angående bebyggelseplanering		56
Interpellation av herr Wikström (fp) om förmedling genom kyrkorna av kommande svenska biståndsinsatser i Vietnam		59
Meddelande ang. enkel fråga av herr Schött (m) om utbildning vid lärarhögskolan i Kalmar av lärare i musik		59

Samtliga avgjorda ärenden

Torsdagen den 19 mars		
Statsutskottets utlåtande nr 35, ang. invandringspolitiken		12
Bankoutskottets utlåtande nr 15, om ett temporärt pris- och lönestopp		27
— nr 16, om prioritering inom kreditpolitiken av garantilån för jordbruksändamål		29
Första lagutskottets utlåtande nr 14, om en översyn av lagen om försäkringsavtal		31
— nr 16, om förbud mot ljuddämpare på jaktgevär		31
— nr 17, ang. ny delgivningslag m. m.		31
— nr 18, ang. formerna för internationella överenskommelsers införlivande med svensk rätt		31
Andra lagutskottets utlåtande nr 13, ang. pensionstillskott m. m. ..		31
— nr 14, om ersättning från sjukförsäkringen för s. k. merprestationer, m. m.		32
— nr 15, ang. vissa av Internationella arbetsorganisationens allmänna konferens år 1969 vid dess femtiotredje sammanträde fattade beslut		32
— nr 16, om rätt till en längre sammanhängande ledighet från arbete		32
Tredje lagutskottets utlåtande nr 10, om slopande av taxeringsbevis vid ansökan om lagfart		36
— nr 16, om rätt att avlägga prov för körkort med automatväxlad bil		36
— nr 17, om upphävande av rätten i vissa fall att döda annans katt		37
— nr 18, om vissa ändringar i miljöskyddslagen m. m.		37
— nr 19, om överförande till de allmänna domstolarna av ärenden angående återkallande av körkort		43
— nr 20, ang. allmän folk- och bostadsräkning		43

	Sid.
Jordbruksutskottets utlåtande nr 6, om ökat stöd åt jordbruket i norra Sverige	43
— nr 7, om statsbidrag till underhåll av skogsvägar	43
— nr 8, om kondemneringsbidrag för fiskefartyg	43
— nr 9, om anslag ur jaktvårdsfonden till Jägarnas riksförbund- Landsbygdens jägare	43
Allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 6, ang. grunderna för utdelning av utmärkelsen "För nit och redlighet i rikets tjänst"	45
— nr 7, om tillvaratagande av arkivmaterial i samband med före- tagsnedläggningar	45
— nr 8, om åtgärder för att hindra utrotning av vissa djurarter	45
— nr 9, om kontroll av bilhandel och bilreparationer	46
— nr 10, ang. ett system att motverka skadeverkningarna av viss reklam	47
— nr 11, om kartläggning av mångsyssleriet inom politiken	47
— nr 12, ang. ungdomsbrottsligheten	50
— nr 13, ang. likheten inför lagen	50

Torsdagen den 19 mars

Kammaren sammanträdde kl. 13.00.

Justerades protokollet för den 11 innevarande månad.

Herr TALMANNEN yttrade:

Som förut meddelats inställes arbetsplenium fredagen den 20 mars. I stället hålles bordläggningssplenium kl. 10.00.

Om statsanslag till cancerforskning

Herr statsrådet **MOBERG** erhöll ordet för att besvara fru *Florén-Winthers* (m) fråga till herr statsrådet och chefen för utbildningsdepartementet om statsanslag till cancerforskning, vilken fråga intagits i kammarens protokoll för den 10 mars, och anförde:

Herr talman! Fru *Florén-Winther* har frågat chefen för utbildningsdepartementet om han är beredd att medverka till att sådana cancerforskare som inte kommer i åtnjutande av icke statliga forskningsanslag i stället erhåller statliga anslag om så befinnes skäligt, vilket — enligt frågeställaren — för närvarande måste anses vara fallet vid Radiumhemmets cancerforskningslaboratorium i Stockholm. Enligt fastställd ärendefördelning ankommer det på mig att besvara frågan.

Forskare kan, om så befinnes skäligt, erhålla forskningsanslag från bl. a. forskningsråden och — i detta fall — även från Riksföreningen mot cancer.

Prövningen av om ett enskilt forskningsprojekt skall erhålla anslag görs av forskningsråden resp. Riksföreningen.

Fru **FLOREN-WINTHER** (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet **Moberg** för svaret på min frå-

ga om möjligheterna för cancerforskare att få statliga anslag. Svaret är i stort sett vad jag hade väntat mig att få.

Jag är helt medveten om alla de svårigheter som finns i de här sammanhangen. Men det jag ville veta var egentligen: Vad kan principiellt göras när mycket pengar och stora arbetsinsatser har lagts ned på ett forskningsprojekt i flera år och detta sedan mer eller mindre kört fast? En forskare borde då veta, om det finns möjligheter att ytterligare pröva projektet. Självklart, herr statsråd, har jag känt samma vanmakt som andra lekmän inför sådana här problem. Vi vet att en hel värld kämpar mot cancersjukdomen och att pengar satsas för att man en dag skall nå gåtans lösning. Det enda vi kan göra är att ge forskarna alla de resurser som de kan behöva. Därför ville jag pröva den här sista vägen, ty jag känner det personligen som om samhället har huvudansvaret för denna forskning liksom för alla andra forskningsgrenar.

När en icke statlig medelsanvisare tycker att en forskare inte nått fram till ett resultat så snabbt som önskvärt vore, kunde det kanske tänkas en automatisk ordning enligt vilken projektet skulle kunna prövas exempelvis hos statens medicinska forskningsråd. Därmed skulle det finnas en sista möjlighet att undersöka om projektet ändå kunde vara någonting att arbeta vidare med. Personligen har jag den uppfattningen att staten i alla sådana här fall måste vara den sista ansvariga. Det är heller ingenting ovanligt att när inga andra möjligheter funnits har staten försökt ta upp tveksamma fall till prövning.

Jag har uppfattat sista stycket i statsrådets svar på min enkla fråga på det sättet att forskare som arbetat med hjälp av enskilda anslag från olika håll

Om hänsyn till den regionalpolitiska målsättningen vid lösandet av trafikfrågorna i Skaraborgs län

har en viss möjlighet att få sina projekt prövade också av statens medicinska forskningsråd.

Herr statsrådet **MOBERG**:

Herr talman! Situationen är den att staten under ett antal år har givit pengar till Riksföreningen. Riksdagen har beviljat sammanlagt 15 miljoner kronor under en femårsperiod. Under denna femårsperiod har det kommit till stånd en ganska självklar och naturlig arbetsfördelning mellan å ena sidan Riksföreningen och å andra sidan det medicinska forskningsrådet. Därav har följt att det medicinska forskningsrådet har beviljat allt mindre anslag till cancerforskningen. Framställningarna har i stället prövats av Riksföreningen. Dock har man sett till att det funnits ett nära samarbete mellan dessa två organ.

Fru Florén-Winther säger att det naturligtvis principiellt sett vore önskvärt att ett forskningsprojekt, som har fått pengar under en tid, kunde fullföljas till ett slut. Det är självklart att det vore önskvärt att så kunde ske, men vi får ständigt beakta, att vi måste låta de experter som finns på detta område pröva varje projekt för att se om det är livskraftigt eller ej. Anser denna expertis enhälligt att ett visst projekt inte är vidare utvecklingsbart och att ytterligare medel inte bör ges, finner jag det rimligt att bidragsgivningen till ett sådant projekt upphör.

Fru **FLOREN-WINTHER** (m):

Herr talman! Jag vill bara konstatera att jag uppfattar statsrådet Mobergs senaste anförande såsom utomordentligt positivt, speciellt detta att man skall försöka tillvarata alla prövningsmöjligheter som finns. I fråga om forskningsprojekt av olika slag, där tveksamhet kan råda, är det alltid en positiv sak att projektet kan komma under ny prövning. Jag tolkar statsrådets senaste in-

lägg så att sådana möjligheter finns också för projekt som blivit avvisade av icke statliga medelsanvisare.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Om hänsyn till den regionalpolitiska målsättningen vid lösandet av trafikfrågorna i Skaraborgs län

Herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet **NORLING** erhöll ordet för att besvara herr *Richardsons* (fp) fråga om hänsyn till den regionalpolitiska målsättningen vid lösandet av trafikfrågorna i Skaraborgs län, vilken fråga intagits i kammarens protokoll för den 4 mars, och yttrade:

Herr talman! Herr Richardson har frågat mig om regeringen är beredd att vid lösandet av trafikfrågorna i Skaraborgs län — framför allt järnvägstrafiken i Vararegionen samt vägbyggandet — ta vederbörlig hänsyn till en övergripande regionalpolitisk målsättning.

Svaret är ja.

Herr **RICHARDSON** (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Norling för detta klara, entydiga, mycket positiva och uppmuntrande svar.

Diskussionen om de lokalpolitiska problemen tycks på senare tid ha förts in på delvis nya spår. Detta gäller visserligen inte själva målsättningen men däremot medlen. Man kan iakta en förändring redan i en delvis ny terminologi: man talar ju alltmera om regionalpolitik och mindre om lokaliseringspolitik.

Det nya består främst i att man vill satsa mera på generellt verkande medel än tidigare. Detta kommer till uttryck i landshövding Lemnes lokaliseringsutredning, i ett betänkande av expertgruppen för regional utrednings-

Om hänsyn till den regionalpolitiska målsättningen vid lösandet av trafikfrågorna i Skaraborgs län

verksamhet och i en gemensam hemställan från länsstyrelserna inom de fyra nordligaste länen.

Inrikesminister Holmqvist berörde denna problematik i ett intressant föredrag vid en sparbankskonferens för någon tid sedan. Han deklarerade klart sin uppfattning, att generella medel måste tillgripas i ökad omfattning, och han nämnde som exempel åtgärder inom trafikpolitiken.

Den intressanta frågan blir då: Hur omsättes denna grundsyn i praktisk politik? Tar statliga trafikmyndigheter — jag tänker främst på SJ och vägverket — rimlig hänsyn till en övergripande regionalpolitisk målsättning? Vet den ena handen egentligen vad den andra gör? Eller förhåller det sig kanske rentav så, att man motverkar en viss målsättning utan att man egentligen är medveten om det?

Så tycks det faktiskt förhålla sig, om man skall tro vad de norrländska länsstyrelserna påstår. "Det är uppenbart att trafikpolitikerna helt underskattar de krafter som ligger inbyggda i en trafikpolitisk målsättning", heter det i deras framställning. Vidare sägs det: "Å ena sidan säger man att trafikpolitiken icke syftar till att påverka befolknings- och näringslivsutvecklingen — å andra sidan formulerar man förslag vars konsekvenser är liktydiga med en stark riktad näringslivs- och därmed befolkningsutveckling." Det är inte underligt att det uppstått besvärliga regionalpolitiska problem, menar man, då trafikpolitikerna tror att de inte påverkar utvecklingen med sina åtgärder. "Det verkliga förhållandet är i stället", heter det vidare, "att samhället indirekt ... har accepterat att trafikpolitiken fungerat som det kraftigaste lokaliseringspolitiska styrmedlet med effekter som är starkt koncentrerande och centraliserande, d. v. s. motsatta dem som nu eftersträvas enligt uttalade önskemål av decentraliseringskaraktär."

Detta tycks också passa bra in på

förhållandena i Skaraborgs län. Länet är uppdelat i fem planeringsregioner. Av dessa är Vararegionen den minsta och samtidigt den minst expansiva. Befolkningen tenderar i själva verket att minska, och det finns all anledning att se framtiden an med oro. Problemet berördes för övrigt av min värderade bankkamrat, herr Paul Jansson, i remissdebatten i år.

I detta läge företar sig SJ det märkliga att man planerar att lägga ned järnvägstrafiken på Västgötabanan och detta innan en tillfredsställande ersättningstrafik kan ordnas. Man tänker alltså företa sig en åtgärd som rimligtvis måste motverka den målsättning som man har inom regionalpolitiken.

Av kommunikationsministerns svar kan jag nu dra den slutsatsen att det inte blir någonting av med den här aviserade järnvägsnedläggelsen. Det är väl en riktig tolkning? Det är i så fall mycket glädjande.

Till dessa bekymmer med hotet om en järnvägsnedläggelse — som dock nu väl får anses undanröjt — kommer så det förhållandet att Skaraborgs län under lång tid varit styvmoderligt behandlat vad gäller väganlagen. Det har lett till att flera angelägna vägbyggnadsprojekt måst skjutas upp år efter år. Jag kan som exempel nämna den erbarmligt dåliga och därigenom också trafikfarliga vägen Skara—Falköping. Kan jag också på den punkten få dra den slutsatsen att det kommer att ske en ändring till det bättre?

Herr statsrådet NORLING:

Herr talman! Herr Richardson har av mitt ja på hans fråga dragit mycket vittgående slutsatser, vilket må vara honom tillåtet. I detta ja skulle bland annat ligga att jag konstaterat att någon nedläggning av Västgötabanan inte skall ske och att en tillräcklig upprustning av vägnätet i området skall ske. Kanske var det också andra åtgärder som herr Richardson ansåg låg bakom mitt ja.

Ang. nedläggning av järnvägen Borås—Varberg och Borås—Alvesta

Till detta vill jag bara konstatera att när man diskuterar trafikfrågorna i Skaraborgs län eller någon annanstans så skall man naturligtvis ha sakläget klart för sig innan man drar några slutsatser. I en sådan här fråga finns det all anledning att vänta till dess hela sakmaterialet ligger på bordet. Jag skall emellertid ge herr Richardson en mycket kortfattad redogörelse för hur det ligger till beträffande Västgötabanan, eftersom den speciellt nämndes. Jag skall däremot inte gå in på hela trafikpolitiken, vilket knappast låter sig göra vid besvarandet av en enkel fråga.

Redan den 10 mars 1967 fick statens järnvägar regeringens principiella tillstånd att på den s. k. Västgötabanan i dess nuvarande sträckning, Sjövik—Vara—Skara—Forshem, lägga ner all trafik utom vagnslasttrafiken på delsträckan Nossebro—Götene. Nedläggningen gjordes dock beroende av följande villkor:

För det första sattes tidigaste nedläggnings tidpunkt till maj månad 1968.

För det andra skulle en ganska omfattande närmare angiven vägupprustning vara slutförd före en nedläggning.

För det tredje skulle SJ före nedläggningen, med hänsyn till behovet av en samlad trafiklösning för banans hela trafikområde, Göteborg—Forshem, inkomma med en plan för ersättningstrafiken på landsväg, ägnad att i möjligaste mån tillgodose i remissammanhang uttalade önskemål om genomgående persontrafik Göteborg—Sollebrunn—Nossebro—Vara. Den planen skulle i sin tur godkännas av Kungl. Maj:t.

Statens järnvägar har nu, för något mer än en månad sedan, inkommit med en plan och därvid även meddelat att den anbefallda vägupprustningen har slutförts. Planen är för närvarande ute på remiss, och efter remissbehandling kommer ärendet att på sedvanligt sätt beredas inom kommunikationsdepartementet.

Herr RICHARDSON (fp):

Herr talman! Min tolkning av statsrådets lakoniska svar var självfallet en smula provokativ och skämtsam, men det korta svaret måste väl ändå dölja något substantiellt innehåll.

Man kan givetvis också fråga sig om de villkor regeringen uppställt är uppfyllda. Det är en tolkningsfråga, och jag kan försäkra herr statsrådet att befolkningen i Vararegionen verkligen inte anser att villkor nr 2 — slutförande av vägupprustningen — är uppfyllt. Man anser heller inte att planen för ersättningstrafiken är uppgjord i enlighet med de önskemål som finns och de krav som kan ställas på en god service på kommunikationsväsendets område.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Ang. nedläggning av järnvägen Borås—Varberg och Borås—Alvesta

Herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet NORLING (fp) fråga angående nedläggning av järnvägen Borås—Varberg och Borås—Alvesta, vilken fråga intagits i kammarens protokoll för den 11 mars, och anförde:

Herr talman! Herr Ernulf har frågat mig, om jag anser att en nedläggning av järnvägen på sträckorna Borås—Varberg och Borås—Alvesta skulle vara förenlig med kravet på god samhällelig service.

Några framställningar från SJ:s styrelse om tillstånd att lägga ned järnvägslinjerna Borås—Varberg och Borås—Alvesta har inte inkommit till Kungl. Maj:t. Utan tillgång till det omfattande material, som alltid finns tillgängligt när prövning av sådana framställningar sker, är det inte möjligt för mig att svara på herr Ernulfs fråga.

Ang. nedläggning av järnvägen Borås—Varberg och Borås—Alvesta

Herr ERNULF (fp):

Herr talman! Jag tackar statsrådet Norling för svaret på min fråga.

Orsaken till att jag ställde den är att chefen för SJ:s driftavdelning för omkring en månad sedan fastställde en plan för undersökning av trafiksvaga banor. Den planen upptar, som statsrådet säkert vet, Borås—Varberg och Borås—Alvesta—Karlskrona som trafiksvaga banor.

Vidare har SJ:s generaldirektör Lars Petersson i en tidningsintervju nyligen uttalat sig om risken för att man kommer att lägga ned åtminstone persontrafiken på dessa banor.

Om denna undersökning skulle leda till att järnvägslinjerna bedöms såsom icke lönsamma — enligt den definition som SJ utgår från — är det enligt min mening angeläget att man inte bara tar företagsekonomiska hänsyn utan också verkligen allvarligt beaktar de samhällsekonomiska synpunkterna. Näringslivet i Sjuhäradsbygden i södra Älvsborgs län kämpar, som väl är allmänt bekant, med speciella svårigheter. Om det till dessa bekymmer skulle komma oron för att järnvägstrafiken — åtminstone vad gäller persontrafiken men kanske också så småningom godstrafiken — till stor del skulle läggas ner, då uppstår en mycket tråkig situation.

Jag förutsätter att i det omfattande material som herr statsrådet räknar med att få in, om det nu skulle komma en framställning om nedläggning, också ingår en utredning om de samhällsekonomiska konsekvenserna.

Jag undrar, herr statsråd, om inte dessa frågor är så pass aktuella i olika delar av vårt land att det skulle vara anledning att, innan eventuella framställningar om nedläggningar inkommer, göra en genomgripande översyn av trafikpolitiken med hänsyn till samhällsekonomin. Man får ibland höra att persontrafiken ersättes av busslinjer, men detta utgör inte någon fullgod ersättning. Det är inte bara näringslivet

som har svårigheter, det är också en lokaliseringsfråga för de enskilda människorna. Vill vi inte att alla människor skall flytta till storstäderna, så måste vi också klara kommunikationerna även för den del av befolkningen som inte har tillgång till bil.

Jag hoppas att herr statsrådet kommer att ha förståelse för dessa synpunkter.

Herr statsrådet NORLING:

Herr talman! I årets statsverksproposition föreslås driftbidraget höjt från 215 till 230 miljoner kronor när det gäller bidrag till SJ för trafik på olönsamma bandelar. Denna inte oväsentliga höjning av bidraget kan till största delen förklaras av att det ersättningsberättigade nätet utökats med ett antal bandelar som tidigare inte betecknats som trafiksvaga men som vid den senaste nyligen gjorda separatredovisningen har befunnits olönsamma. Det kan noteras att båda de banor som herr Ernulf berör i sin fråga, nämligen Borås—Varberg och Borås—Alvesta, tillhör denna kategori av banor, för vilka alltså staten, under förutsättning att riksdagen godkänner det ökade ersättningsbeloppet, tills vidare kommer att täcka underskottet.

Herr ERNULF (fp):

Herr talman! Jag noterar naturligtvis herr statsrådets senaste uttalande med tillfredsställelse och tolkar det som en positiv inställning till de problem som jag har berört i min fråga.

Överläggningen ansågs härmed sluttad.

Ang. totalkostnadskalkyler vid lokalisering av företag och institutioner till storstad eller till annan ort

Herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet **HOLMQVIST** erhöll ordet för att besvara herr *Johan Olssons* (cp) fråga angående totalkostnadskalkyler vid lokalisering av företag och institutioner till storstad eller till annan ort, vilken fråga intagits i kammarens protokoll för den 11 mars, och yttrade:

Herr talman! Herr Johan Olsson har frågat mig om jag avser vidtaga åtgärder för erhållande av totalkostnadskalkyler vid lokalisering av företag och institutioner till dels storstäder, dels orter ute i landet.

Med anledning av en motion i andra kammaren av herr Haglund m. fl. vid 1969 års riksdag anhöll riksdagen hos Kungl. Maj:t om utredning rörande produktionskostnaderna i skilda regioner. På grund härav har Kungl. Maj:t den 27 juni 1969 uppdragit åt expertgruppen för regional utredningsverksamhet (ERU) att utreda denna fråga. Expertgruppen kommer härvid också att belysa de samhällsekonomiska konsekvenserna av olika lokaliseringalternativ.

Herr **OLSSON, JOHAN**, (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka inrikesministern för svaret på min fråga. Jag måste försöka något litet teckna bakgrunden till att jag ville få en diskussion kring detta problem.

Bakgrunden är självfallet den stora folkomflyttning som sker och som vi har diskuterat i många sammanhang i denna kammare. Denna folkomflyttning åstadkommer ju en våldsamt förändring på många områden, och nu håller situationen på att förvärras. En rad av faktorer bidrar till att det sker en förstoring av tendensen i utvecklingen. Jag kan nämna här just minskningen av de produktiva åldrarna i landsorten, det stora kvinnounderskottet och de psykologiska effekterna av

en ensidig och till synes hopplös utveckling. I en tid då man kräver ökad service på olika områden blir det på en del håll alldeles tvärtom. Vi har nyss hört här i debatten hur kommunikationerna läggs ned. Det gäller inte bara järnvägarna, utan framför allt kanske busslinjenätet, som berör en mycket stor del av landsbygden. Det klarar alltså inte riktigt sin serviceuppgift.

Då inställer sig frågan: Hur kan detta ske när man är överens om att denna utveckling kan vara mycket allvarlig på sikt? Varför uppnår man inga resultat av betydelse trots att man försöker med åtgärder av olika slag? Varför får denna utveckling fortsätta?

Den huvudsakliga orsaken till denna omvandling är förskjutningen av arbetstillfällena. I de areella näringarna minskar sysselsättningen, och de nya arbetstillfällena uppstår i tätorter och då främst i de större tätorterna. Varför detta sker beror till viss del på spekulation. Man satsar kapital och arbetskraft i de orter där man kan räkna med att värdena snabbast ökar. Det kan ju givetvis också vara företagsekonomiska bedömningar bakom placeringen av verksamhet i de största tätorterna.

Men *de totala kostnaderna* — och nu kommer jag fram till frågan — och konsekvenserna av denna omvandling kommer inte in i avvägningen eller beaktas i varje fall alltför litet av samhället, företagen och den enskilda människan. Det är här som jag anser att det råder en stor brist i dag.

Jag kan peka på bara några exempel. Tidsförlusterna i t. ex. en stad av Stockholms storlek på grund av de dagliga resorna till och från arbetet är ju enorma, men vi har inte fått detta problem riktigt belyst. Professor William-Olsson skissade i en skrift för några år sedan det här problemet och försökte uppskatta kostnaden till ungefär 1,3 miljarder kronor per år. Det gällde då kostnaderna både för resorna och för tidsförlusterna för samhället och den enskilde.

Vi har andra frågor, t. ex. utbyggnad

Ang. totalkostnadskalkyler vid lokalisering av företag och institutioner till storstad eller till annan ort

den av vägnätet i en stor koncentration. I den senaste vägplanen har vägverket uttalat att kostnaderna för utbyggnad av vägnätet förstoras per innevånare räknat ju större tätorten blir, och det är ju ett observandum.

Utbyggnaden av bostäder och annan serviceverksamhet kräver också enorma insatser. Det finns en intressant artikel av Wilhelm Paues i Industriförbundets tidskrift i oktober i fjol. Han redovisar där hur företagen kalkylerar fel. Han visar att det behövs två arbetare under minst ett år för att skaffa bostad och annan service åt en arbetare som kommer till Stockholm från exempelvis Norrland. Det innebär alltså under ganska lång tid en minskning av arbetskraften i stället för som man tänkt sig en ökning.

Vi har också frågor om överörligheten och frågor om miljön. Alla dessa problem vägs inte in i diskussionen om folkomflyttningen. Och man frågar sig varför man inte tidigare har tagit upp dessa problem. Varför har man inte försökt driva en debatt omkring dessa frågor och belyst aspekterna? Därmed kanske man kunnat påverka utvecklingen en del.

Nu har vi fått besked om att frågorna överlämnats till arbetsgruppen ERU i anledning av ett riksdagsbeslut i fjol. Det är i och för sig en framgång, men jag har fått en upplysning om att det beräknas ta tre år innan ERU:s utredningsarbete kan leda till några resultat. Jag vill därför fråga: Vad tänker inrikesministern göra under tiden? Skall vi vänta under ytterligare en femårsperiod innan det händer något i detta avseende? ERU tillsattes ju 1965, och man har arbetat en hel del med dessa frågor. ERU har nu lämnat ett betänkande — det visste jag inte när min fråga ställdes — vari man belyser en hel rad problem utan att man kan ge något svar på dem. Risken är att det tar alldeles för lång tid. Vi frågar oss om man inte måste vidta några åtgär-

der under tiden, t. ex. genom att tillätta en parlamentarisk arbetsgrupp som bearbetar delresultat.

Herr statsrådet **HOLMQVIST:**

Herr talman! Herr Johan Olsson tecknade en bakgrund till varför han hade ställt frågan. Såvitt jag kunde förstå var det väl samma motivering som gjorde att utskottet redan i fjol beslöt sig för att begära denna utredning och belysning av frågeställningen. Ur den synpunkten hade det kanske varit överflödigt att anföra en motivering för någonting som riksdagen redan har avslutit sig till.

Däremot måste jag erkänna att jag inte kan ge ett besked om när ERU blir klar med sitt arbete. Jag har inte fått den uppgift som herr Olsson har erhållit att det skulle ta tre år. Jag har ställt samma fråga till en medarbetare som svarat att det inte är möjligt att ge något besked om när arbetet blir färdigt. Jag skulle vilja gå ännu längre och säga att vi blir väl aldrig riktigt färdiga med en sådan fråga. Här gäller det naturligtvis att få ett bättre underlag för våra beslut, och det räknar jag med att expertgruppen efter hand kommer att ge oss. Till det skall jag be att få återkomma när vi efter någon tid får tillfälle att diskutera lokaliseringspolitik i hela dess vidd.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 35, angående ökat stöd till vuxenutbildningen.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts proposition nr 36, angående vissa anslag ur kyrkofonden, m. m., hänvisades propositionen, såvitt den avsåge godkännande av avtalet mellan staten,

Ang. invandringsspolitiken

domkyrkan och samfälligheten om restaurering av Uppsala domkyrka samt Bidrag till restaurering av äldre domkyrkor, till statsutskottet och i övrigt till lagutskottet.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet motionerna nr 1018—1020.

Ang. invandringsspolitiken

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 35, i anledning av vissa av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande invandringsspolitiken jämte motioner.

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 1, bilaga 13, punkterna B 13—B 16, enligt utdrag av statsrådsprotokollet över inrikesärenden för den 2 januari 1970, föreslagit riksdagen att

1. godkänna vad som förordats i statsrådsprotokollet i fråga om överföring till Sverige av vissa zigenare,

2. på driftbudgeten under elfte huvudtiteln för budgetåret 1970/71 anvisa

a. till Statens invandrarverk ett förslagsanslag av 9 800 000 kronor,

b. till Omhändertagande av flyktingar ett förslagsanslag av 10 000 000 kronor,

c. till Anpassningsåtgärder för invandrare ett reservationsanslag av 2 600 000 kronor,

d. till Undervisning för invandrare i svenska språket m. m. ett förslagsanslag av 20 000 000 kronor.

Kungl. Maj:t hade bland annat i fråga om kollektiv överföring till Sverige av vissa utomnordiska zigenare förordat, att denna överföring i ett första skede skulle kunna avse ett årligt antal om 40—50 personer över 16 år samt deras barn; utöver denna kollektiva överföring borde enskild invandring av zigenare få förekomma enligt samma principer som gällde för övriga invandrare.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat

dels de likalydande motionerna I: 204, av herr *Wikström*, och II: 226, av herr *Ahlmark*, vari yrkats, att riksdagen skulle i sin behandling av "organiserad överföring av vissa zigenare" i statsverkspropositionens bilaga 13 inskräpa vikten av propositionens ord om att "utöver denna kollektiva överföring bör — — — enskild invandring av zigenare få förekomma enligt samma principer som gäller för övriga invandrare",

dels motionen I: 676, av fru *Olsson*, *Elvy*, och fru *Hamrin-Thorell*, vari anhallits, att riksdagen måtte

1. i överensstämmelse med de grunder som förordats av invandrarverket a. höja anslaget till Stiftelsen Invandrarutredningen från 750 000 till 1 315 000 kronor,

b. höja anslaget till Internatundervisning i svenska språket och studiecirkular i elementär svensk samhällskunskap för invandrare från 150 000 till 475 000 kronor,

2. anvisa för budgetåret 1970/71 till Anpassningsåtgärder för invandrare ett i jämförelse med Kungl. Maj:ts förslag med 685 000 kronor förhöjt reservationsanslag av 3 285 000 kronor,

dels de likalydande motionerna I: 699, av herr *Wikström* och fru *Hamrin-Thorell*, samt II: 737, av fru *Anér* och herr *Mundebo*, i vad avsåge hemställa att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte

1. anhålla om förslag till 1971 års riksdag om statligt stöd till kommuner för anpassningsverksamhet bland invandrare,

2. påpeka behovet av att åtgärder — utan att avvakta invandrarutredningens betänkande — vidtoges omgående avseende

a. ökade resurser till invandrarverket för statlig informationsverksamhet,

b. särskilda åtgärder för att bereda kvalificerat utbildade invandrare arbetsmöjligheter som svarade mot deras kvalifikationer,

Ang. invandringsspolitiken

dels de likalydande motionerna I: 700, av herrar *Wikström* och *Richardson*, samt II: 811, av herr *Wedén* och fru *Anér*, vari föreslagits, att riksdagen skulle till Statens invandrarverk anvisa 1 000 000 kronor att fördelas mellan de romersk-katolska, grekisk-ortodoxa och mosaiska församlingarna liksom andra religiösa invandrargrupper för deras kurativa insatser bland invandrarna,

dels motionen II: 54, av fröken *Åsbrink* och herr *Blomkvist*, såvitt nu vore i fråga,

dels motionen II: 526, av herr *Börjesson* i Falköping,

dels ock motionen II: 768, av herr *Hyllander m. fl.*

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet hemställt,

1. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt i anledning av motionerna I: 204 och II: 226 godkänna vad som förordats i statsrådsprotokollet över inrikesärenden för den 2 januari 1970 i fråga om överföring till Sverige av vissa zigenare,

2. att riksdagen på driftbudgeten under elfte huvudtiteln för budgetåret 1970/71 måtte anvisa

a. till Statens invandrarverk ett förslagsanslag av 9 800 000 kronor,

b. till Omhändertagande av flyktingar ett förslagsanslag av 10 000 000 kronor,

c. till Undervisning för invandrare i svenska språket m. m. ett förslagsanslag av 20 000 000 kronor,

3. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 700 och II: 811 samt I: 676 på driftbudgeten under elfte huvudtiteln för budgetåret 1970/71 till Anpassningsåtgärder för invandrare anvisa ett reservationsanslag av 2 600 000 kronor,

4. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 699 och II: 737 såvitt nu vore i fråga,

5. att riksdagen måtte avslå motionen II: 54 såvitt nu vore i fråga,

6. att riksdagen måtte avslå motionen II: 526,

7. att riksdagen måtte avslå motionen II: 768.

I fråga om *bidrag till Stiftelsen Invandrantidningen* hade utskottet å sid. 5 i det tryckta utlåtandet anfört följande: "Utskottet har inte övertygats om att tillräckliga skäl föreligger att gå ifrån propositionens anslagsberäkning på denna punkt."

I vad gällde anslag för viss *undervisning i svenska språket och svensk samhällskunskap* hade utskottet å sid. 5 i det tryckta utlåtandet yttrat följande: "Utskottet kan mot bakgrund av hittills gjorda erfarenheter inte ansluta sig till en sådan vidgning av försöksverksamheten. De brister i undervisningen i svenska som konstaterats diskuteras f. n. inom skolöverstyrelsen och invandrarutredningen. Det bör noteras att den av skolöverstyrelsen och arbetsmarknadsstyrelsen anordnade svenskundervisningen genom studieförbunden för budgetåret 1968/69 tog i anspråk nära 18 milj. kr."

Såvitt rörde fråga om *religiösa gruppers kurativa verksamhet* hade utskottet å sid. 5 i det tryckta utlåtandet anfört följande: "Medelsanvisning för religiösa gruppers kurativa verksamhet får bedömas i samband med den försöksverksamhet som bedrivs med en kurator i Växjö och en ortodox präst i Kristianstad. Stöd kan också gå ut till invandrarnas organisationer. En väsentlig kurativ verksamhet har utvecklats i anslutning till Invandrantidningen. De regionala insatserna har hittills lett fram till att ett 20-tal kommuner inrättat särskilda informationscentraler för invandrare. Enligt utskottets mening finns inte skäl för en särskild medelsanvisning enligt förslaget i motionerna I: 700 och II: 811. Motionernas allmänna syfte får inom ramen för tillgängliga medel tillgodoses bl. a. i samband med pågående försöksverksamhet."

Ang. invandringspolitiken

Reservationer hade avgivits

1, beträffande *bidrag till Stiftelsen Invandartidningen*, av herrar *Bohman* (m), *Axel Andersson* (fp), *Per Jacobsson* (fp), *Bengtson* (cp), *Nyman* (fp) och *Kaijser* (m), fru *Elvy Olsson* (cp) samt herrar *Nordstrandh* (m), *Mattsson* (cp), *Andersson* i Knäred (cp), *Mundebo* (fp), *Elmstedt* (cp), *Wennerfors* (m) och *Eriksson* i Arvika (fp), vilka ansett, att det stycke i utskottets yttrande på sid. 5, som började med "Utskottet har" och slutade med "denna punkt" bort hava följande lydelse: "Motionsförslaget återförs till stiftelsens styrelses av invandrarverket godtagna förslag. Avsikten har uppgetts närmast vara att tidningen som nu kommer ut på finska, grekiska, italienska, serbokroatiska och tyska språken skulle kunna ges upplagor även på engelska och turkiska. Med hänsyn till vikten av att nå invandrarna med grundläggande information har utskottet funnit att ytterligare 360 000 kr. bör beräknas för ändamålet.";

2, beträffande *undervisning i svenska språket och svensk samhällskunskap*, av herrar *Axel Andersson* (fp), *Per Jacobsson* (fp), *Bengtson* (cp) och *Nyman* (fp), fru *Elvy Olsson* (cp) samt herrar *Mattsson* (cp), *Andersson* i Knäred (cp), *Mundebo* (fp), *Elmstedt* (cp) och *Eriksson* i Arvika (fp), vilka ansett, att det stycke i utskottets yttrande på sid. 5, som började med "Utskottet kan" och slutade med "18 milj. kr." bort hava följande lydelse: "Invandrarernas möjligheter att så snart som möjligt efter ankomsten kunna få kontakter och kunskap om svenska samhällsförhållanden kan vara avgörande för den fortsatta anpassningen. Försöksverksamheten med koncentrerad svensk- och samhällsundervisning bör vidgas. Utskottet biträder det i motionen I: 676 framlagda förslaget som i överensstämmelse med invandrarverkets anslagsframställning medför att utöver Kungl. Maj:ts förslag 325 000 kr. bör beräknas för ändamålet.";

3, beträffande *religiösa gruppers kulturella verksamhet*, av herrar *Bohman* (m), *Axel Andersson* (fp), *Per Jacobsson* (fp), *Bengtson* (cp), *Nyman* (fp) och *Kaijser* (m), fru *Elvy Olsson* (cp) samt herrar *Nordstrandh* (m), *Mattsson* (cp), *Andersson* i Knäred (cp), *Mundebo* (fp), *Elmstedt* (cp), *Wennerfors* (m) och *Eriksson* i Arvika (fp), vilka ansett, att efter det stycke i utskottets yttrande på sid. 5, som började med "Medelsanvisning för" och slutade med "pågående försöksverksamhet" bort införas text av följande lydelse: "En sålunda vidgad försöksverksamhet bör snarast prövas för att ta till vara de särskilda möjligheter som kan stå till buds för att inom de angivna grupperna få till stånd en effektiv och uppsökande kurativ verksamhet. Utskottet förutsätter att erfarenheterna kan ge bättre underlag för en prövning av medelsbehovet.";

4, beträffande *medelsanvisningen under anslaget till anpassningsåtgärder för invandrare*, av

a. herrar *Axel Andersson* (fp), *Per Jacobsson* (fp), *Bengtson* (cp) och *Nyman* (fp), fru *Elvy Olsson* (cp) samt herrar *Mattsson* (cp), *Andersson* i Knäred (cp), *Mundebo* (fp), *Elmstedt* (cp) och *Eriksson* i Arvika (fp), vilka — vid bifall till såväl reservationen 1 som reservationen 2 — ansett, att utskottet bort under 3 hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 700 och II: 811 samt med bifall till motionen I: 676 på driftbudgeten under elfte huvudtiteln för budgetåret 1970/71 till Anpassningsåtgärder för invandrare anvisa ett reservationsanslag av 3 285 000 kronor;

b. herrar *Bohman* (m), *Kaijser* (m), *Nordstrandh* (m) och *Wennerfors* (m), vilka — vid bifall till reservationen 1 men avslag å reservationen 2 — ansett, att utskottet bort under 3 hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 700 och II: 811 samt I: 676 på driftbudgeten under elfte huvudtiteln för

budgetåret 1970/71 till Anpassningsåtgärder för invandrare anvisa ett reservationsanslag av 2 960 000 kronor.

Fru OLSSON, ELVY, (cp):

Herr talman! Det finns i Sverige i dag omkring en halv miljon människor som har invandrat från olika länder, främst från de nordiska länderna. Utan den invandringen, och det rör sig om människor som ofta är yrkesutbildade, hade vi inte kunnat klara vårt behov av arbetskraft. Under år 1969 med dess högkonjunktur steg invandrarsiffrorna till över 60 000, en ökning som är mer än dubbelt så stor jämfört med år 1968. Vi har ställt målet högt: att invandrarna skall beredas en med den övriga befolkningen jämförbar ställning. Det är riktiga och fina beslut. Men vi får inte bara ställa målet högt, vi måste också försöka leva upp till det och vara beredda att satsa pengar, kanske främst de närmaste åren.

Vad fordras för att människor från andra länder som kommer till oss skall kunna finna sig till rätta, trivas här och trivas med oss svenskar? Jag tänker inte på sådana primära saker som att ha arbete och bostad, utan mer på den information som invandrarna bör få om Sverige och om hur det svenska samhället fungerar. Den informationen bör ske så snart de kommit hit, men vi måste även förse invandrarna med fortlöpande samhällsinformation. Vi svenskar får sådan information varje dag genom tidningar, radio och TV samt genom upplysningsbroschyrer av olika slag.

Trots att vi svenskar ständigt får denna information visar undersökningar att informationen inte alltid når oss, inte är tillräcklig. Vi är inte alla gånger helt upplysta om våra rättigheter och skyldigheter. Vi måste då försöka sätta oss in i den situation som den invandrande befinner sig i när han kommer hit. Allting är nytt för honom, han förstår inte vårt språk eller mycket litet därav. För invandraren är information ett livsvillkor. Men hur skall den nå fram till ho-

Ang. invandringsspolitiken

nom? Möjligheterna är så begränsade. Det uppstår missförstånd mellan den svenske medborgaren och invandraren, missförstånd som det sedan kan vara svårt att överbrygga.

Det är också viktigt att invandrarna så snart som möjligt efter ankomsten till Sverige får en effektiv undervisning i svenska språket, inte därför att vi så fort som möjligt skall försvenska dem, utan därför att det är svårt för att inte säga omöjligt att leva i ett land utan att förstå och kunna tala eller läsa språket där.

I de två första reservationerna, som är fogade till statsutskottets utlåtande nr 35, har vi reservanter följt de önskemål som invandrarverket har föreslagit i sina petita angående medel för anpassningsåtgärder. Det är för det första att ökade medel för bidrag till Stiftelsen Invandartidningen bör beviljas. Denna tidning ges i dag ut på fem språk, finska, grekiska, italienska, serbokroatiska och tyska. En utökning till flera språk är högst nödvändig. Främst står önskemålet att den utges på engelska och turkiska språken.

Invandartidningen är en enkel och blygsam tidning på fyra sidor och kommer ut 46 gånger om året i omkring 30 000 exemplar varje gång. Den har visat sig vara en utomordentlig informationskanal och är mycket uppskattad av invandrarna. Under sammanträffande med invandrare hör man ofta önskemålet att tidningen bör utkomma med ett utökat antal sidor.

Utskottet skriver att det inte har kunnat övertygas om att tillräckliga skäl föreligger att frångå propositionen angående anslagsberäkningen. Jag kan inte tyda den skrivningen på annat sätt än att utskottet, liksom departementschefen, ej är riktigt berett att stå fast vid det beslut som riksdagen fattade 1968 om att invandrare skall åtnjuta samma samhällsservice som övriga invånare. I samhällsservice ingår — det är vi väl överens om — information om det svenska samhället.

Ang. invandringspolitiken

I reservation 2 har vi tagit upp internatundervisning i svenska och svensk samhällskunskap. Vi bygger här på invandrarverkets petita, som vill utöka den försöksverksamhet som påbörjats. Utskottet skriver på denna punkt: "Utskottet kan mot bakgrund av hittills gjorda erfarenheter inte ansluta sig till en sådan vidgning av försöksverksamheten. De brister i undervisningen i svenska som konstaterats diskuteras f. n. inom skolöverstyrelsen och invandrarutredningen. Det bör noteras att den av skolöverstyrelsen och arbetsmarknadsstyrelsen anordnade svenskundervisningen genom studieförbunden för budgetåret 1968/69 tog i anspråk nära 18 milj. kr."

Detta är alldeles riktigt och nödvändigt, och jag hoppas att jag inte skall tolka utskottets skrivning så att det råder något motsatsförhållande mellan utskottsmajoriteten och reservanterna. Det gäller ju bara att komplettera den undervisning som sker via studieförbunden och studiecirkelarna — komplettera den med en internatundervisning. Det är ändå ganska krävande för invandrarna att fullfölja och nå resultat i de cirkelstudier som nu bedrivs. Vi måste betänka att studierna sker på kvällstid efter en krävande arbetsdag och i ett så svårt ämne som svenska språket. Erfarenheterna från den försöksverksamhet som påbörjats har visat att det är mycket lyckat att följa upp dessa studier med en internatundervisning. Det är ett mycket bra komplement, om man kan göra det på t. ex. en folkhögskola under några sommarveckor. Tyngdpunkten är då lagd på språkundervisning, men man kan också komplettera med information om det svenska samhället.

För närvarande sker försöksverksamhet med undervisning i samhällskunskap i studiecirkel. Det är av utomordentligt stor betydelse att denna försöksverksamhet kan utökas så att vi får erfarenheter av vilket studiematerial som behövs och hur det bör utformas

för att passa olika invandrargrupperns skilda behov och så att vi får kunskaper om de krav som bör ställas på lärare, för att ta ett par exempel.

Vad gäller reservation 3 skall jag inte beröra den — det kommer någon annan att göra här efter mig.

Jag ber, herr talman, att med tanke på den starkt ökande invandringen och på att våra åtgärder på anpassningssidan är så klart otillräckliga få yrka bifall till de reservationer som är fogade till utskottets utlåtande.

Herr JACOBSSON, PER, (fp):

Herr talman! Det utskottsutlåtande som vi nu behandlar berör, som redan påpekats, vissa framställningar som gäller invandringspolitiken, där vi reserverar på tre punkter har anmält avvikande meningar från utskottsmajoritetens förslag.

Den första frågan gäller bidrag till Stiftelsen Invandrantidningen. Det är som bekant ett organ, som riktar sig till olika invandrargrupper med aktuell information om förhållanden av intresse i vårt land. Tidningen innehåller också i någon mån nyheter från deras eget land. Tidningen utkommer för närvarande på fem språk, men invandrarverket anser det önskvärt att den ges ut på ytterligare ett par språk; man har då närmast tänkt sig engelska och turkiska. Vi har ju numera ett betydande antal turkiska invandrare i vårt land. Om man också kunde ge ut tidningen på engelska, är det sannolikt att man betydligt skulle vidga kretsen av dem som har nytta av detta informationsorgan. Tidningen är också ganska tunn, varför det givetvis vore önskvärt att den finge ett något fylligare innehåll.

Den utvidgning av informationstidningen som invandrarverket önskar genomföra drar en kostnad av 360 000 kronor. Vi ansluter oss i den reservation, som är gemensam för oppositionspartierna, till invandrarverkets förslag.

Ang. invandringsspolitiken

Reservation 2 avser ökade möjligheter till undervisning i svenska språket och i svensk samhällskunskap. Denna information och undervisning kan naturligtvis ske på olika sätt. Den kan ske genom undervisning vid internat, som det väl här närmast är fråga om, vilket möjliggör en mera koncentrerad undervisning, eller genom information på annat sätt, om möjligt omedelbart efter det att vederbörande kommit in i landet.

För dem som fått arbete här och har för avsikt att stanna måste det vara av mycket stor betydelse att så snabbt som möjligt kunna anpassa sig till våra förhållanden, få kännedom om olika samhällsfunktioner och serviceorgan och att nödtorftigt kunna göra sig förstådd på vårt språk.

Det kan invändas att denna form av undervisning blir dyr och att det finns andra möjligheter, exempelvis studiecirklar o. d. Det kan medges att även andra vägar är tänkbara och säkert också måste användas, men vi bör nog vara på det klara med att det med hänsyn till alla parter är viktigt att anpassningen till de nya förhållandena sker så snabbt som möjligt.

I reservation från folkpartiet och centerpartiet har på denna punkt förslagits en ökning av anslaget för detta ändamål med 325 000 kronor. Detta överensstämmer med invandrarverkets förslag, som vi alltså ansluter oss till i reservation 2.

Reservation 3, som är gemensam för oppositionspartierna, bygger på motion I: 700 av herrar Wikström och Richardson. I motionen utvecklas ett intressant resonemang om de så kallade invandrarkyrkornas ställning och möjligheter när det gäller att ta hand om invandrare från olika länder, att orientera dem i vårt samhälle, hjälpa dem med språket — det gäller alltså kurativ verksamhet i största allmänhet. Jag skulle tro att vi här har ett instrument med stora möjligheter som har föga beaktats.

Det måste ligga ett oerhört stort värde i att de som kommer hit och möter en helt främmande miljö och livsstil kan få hjälp och råd av människor som redan är aklimatiserade och känner våra förhållanden, som kan hjälpa dem att förstå något av det nya som möter dem, som kan göra det lättare att forcera den barriär av obegripligheter, som främlingen säkert känner när han kommer från ett land med andra vanor, uppfostringsprinciper och förhistoria.

Olika kyrkor och trossamfund är verksamma på detta område. Främst kanske kan nämnas de romersk-katolska, grekisk-ortodoxa och mosaiska församlingarna. Prästernas arbete är — och jag citerar här motionen — ”till stor del av rent kurativ art. De arbetar i praktiken som oavlönade tolkar och medhjälpare åt den svenska socialvården, när invandrarna själva har svårt att hitta rätt i dess labyrinter och inte fattar vad som krävs av dem och vad som erbjuds. De ger invandrarna hjälp mot hyresocker, bistånd vid arbetsförmedling, bilägger nationella och andra motsättningar inom invandrargrupperna själva, fungerar kort sagt som en mångspråkig sluss in till det svenska samhället.”

För detta arbete får dessa församlingar och frivilligt arbetande krafter ej något ekonomiskt stöd och har måhända inte med nuvarande regler någon möjlighet att få det.

Motionärerna föreslår att 1 miljon kronor ställs till invandrarverkets förfogande att fördelas mellan de nämnda församlingarna liksom andra religiösa invandrargrupper för deras kurativa verksamhet bland invandrarna. Vi har i reservationen inte fullföljt motionärerernas yrkande beträffande pengarna, men vi finner det angeläget att riksdagen uttalar sig för en vidgad försöksverksamhet för att inom de angivna grupperna få till stånd en effektiv och uppsökande kurativ verksamhet. Det bör vara möjligt att inom ramen för de medel som finns tillgängliga för anpass-

Ang. invandringspolitiken

ningsåtgärder för invandrare även ge bidrag till denna speciella art av konstruktivt anpassat stöd. Sedan får väl erfarenheten kanske bättre visa vilket medelsbehov som kommer att föreligga, och med stöd av denna erfarenhet kan man kanske på detta sätt också återkomma med ett för detta speciella ändamål lämpligt avpassat ekonomiskt stöd.

Jag vet inte hur många människor det är som kommit hit till Sverige från andra länder, men över 200 000 arbetsansmällda utläningar har registrerats under de senaste sju åren. Det totala antal utläningar som här vistas är väl säkerligen det dubbla — sannolikt mer — och det kommer utan tvivel att öka.

Vi bör ju vara medvetna om att befolkningsstrukturen håller på att förändras. Vi möter här ett problem som vi saknar erfarenhet av, men vi bör räkna med att flertalet av dem som kommer hit kommer för att stanna och inlemmas i vårt samhälle. Det gäller att ta vara på dessa människor så att de inte för all framtid känner sig som främlingar i det land som de har kommit till.

Vi är ju i detta land i allmänhet känsliga för minoriteternas rätt, åtminstone så länge vi har problemen på avstånd. Jag skulle vilja påstå att det i dag är en aktuell fråga hur vi skall kunna undvika att detta problem också blir vårt eget.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationerna.

Herr WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! Arten och graden av ett samhälles humanitet visar sig knappast i behandlingen av de stora kollektiven utan snarare i sättet att värna om minoriteterna. Det gäller i särskilt hög grad invandrarna. Av de tre motioner som nu behandlas av kammaren och där jag står som första namn sysslar den första med frågan om invandringen av zigenare. I motionen föreslår jag att utöver

den kollektiva överföring av zigenare, som regeringen föreslår, också en enskild invandring skall få förekomma enligt samma principer som gäller för övriga invandrare.

Mot bakgrunden av den våldsamma debatt som ägde rum i höstas och med tanke på de betydande opinionsmässiga svårigheter som föreligger när det gäller att få svenska folket att acceptera zigenarna tycks det mig viktigt att riksdagen här intar en mycket bestämd hållning. Utskottets skrivning är också på denna punkt positiv, även om det i en litet snorkig formulering säger att ett bifall till hemställan i motionerna inte lämpligen kan komma i fråga. Men självfallet är behandlingen av motionen inte det viktigaste — det är behandlingen av zigenarna som ligger mig om hjärtat.

I den motion som jag i denna kammarväckt tillsammans med fru Hamrin-Thorell föreslås att regeringen skall ge förslag till nästa års riksdag om statligt stöd till kommuner för anpassningsverksamhet bland invandrare. Detta sker bl. a. mot bakgrund av de erfarenheter som jag vunnit som ordförande i Stockholms stads utlänningsutredning, som nyligen lagt fram förslag till ett kommunalt handlingsprogram. Stockholm är därmed den första kommun som publicerat ett invandrarprogram.

Men invandrarproblematiken är akut inte bara för Storstockholmskommunerna, där en tredjedel av landets invandrare bor, utan för ett mycket stort antal svenska kommuner. Betydande insatser har skett från frivilliga organisationers sida — jag tänker på KFUM och KFUK, invandrarkyrkorna, vissa ungdomsrörelser och folkbildningsorganisationer. Likaså har enskilda företag gjort åtskilligt för att underlätta invandrarnas anpassning. På sina håll har också kommunerna vaknat upp och informationscentraler inrättats av samma typ som den utlänningsutredningen i Stockholm tillskapade i slutet av 1967,

Ang. invandringspolitiken

Immigrant Service mitt emot Centralstationen. Att denna institution behövs framgår av att besöksantalet där har ökat kraftigt alltsedan starten — det var under februari månad i år över 3 000. Liknande mottagningscentraler behövs i alla större invandrarkommuner, gärna tillskapade i samverkan mellan kommunen och enskilda organisationer som vill ta medansvar för invandrarnas anpassning.

Invandrarverket har informellt gjort stora insatser för att väcka kommunerna till insikt om deras ansvar på det här området. Min erfarenhet är att invandrarverket därvid har arbetat både okonventionellt och målmedvetet och etablerat mycket fruktbara kontakter med organisationer och folkrörelser liksom med tjänstemän och förtroendemen i kommunerna. Ytterligare insatser behövde dock ske här. Det är angeläget att invandrarutredningen på lämpligt sätt bearbetar frågan om hur kommunerna skall stimuleras till initiativ på denna viktiga och växande sektor.

I motionen föreslår vi också ökade resurser till invandrarverket för statlig informationsverksamhet och särskilda åtgärder för att bereda kvalificerat utbildade invandrare arbetsmöjligheter som svarar mot deras utbildning.

Utskottet vill inte tillmötesgå dessa krav utan hänvisar till invandrarutredningen. Låt mig här säga att det är nödvändigt att inte en rad angelägna insatser hejdas bara av det skälet att invandrarutredningen har tillsatts. Den beräknas dessutom inte bli färdig under de närmaste åren. Det är önskvärt att invandrarverket redan nu får resurser för att smidigt och utan överdrivna formaliteter kunna sätta in hjälpåtgärder där dessa befinner nödvändiga.

Den tredje motionen, som jag väckt tillsammans med herr Richardson, är för mig kanske den mest angelägna. Vi föreslår där att riksdagen till statens invandrarverk skulle anvisa en miljon kronor att fördelas mellan de romersk-katolska, grekisk-ortodoxa och mosaiska

församlingarna liksom till andra religiösa invandrargrupper för deras kurativa insatser bland invandrarna.

Det råder ingen som helst tvekan om att de som har de bästa kontakterna med de stora invandrargrupperna för närvarande är församlingspräster i de katolska och ortodoxa församlingarna. Dessa arbetar utan att ens tillnärmelsevis ha samma ekonomiska resurser som svenska kyrkans församlingar och de frikyrkliga församlingarna. Vi har i motionen närmare utvecklat detta. Utskottet förhåller sig emellertid helt kallsinnigt och säger att medelsanvisningen för religiösa gruppers kurativa verksamhet får bedömas i samband med den försöksverksamhet som bedrivs med en kurator i Växjö och en ortodox präst i Kristianstad. Den försöksverksamheten har emellertid nu bedrivits så pass länge att man både på invandrarverket och i andra sammanhang, där man nära följer invandrarnas situation, vet att detta skulle vara en utomordentlig väg att snabbt få effektiv kurativ hjälp bland invandrargrupperna.

Utskottsmajoriteten är formell och närmast byråkratisk. På det sättet upplever många invandrare svenska myndigheter. Låt mig ta ett aktuellt exempel. En jugoslavisk medborgare, som är katolsk präst och tillhör dominikanorden, kom i december 1969 till Sverige för att ta hand om den katolska själavården bland de 12 000 kroater som för närvarande finns i Sverige. Kyrkan uppfattar det som en betydelsefull del av hans uppgift att han skall hjälpa sina landsmän till rätta i Sverige och underlätta deras anpassning i det svenska samhället. För att underlätta sina egna studier av det svenska språket och den svenska kulturen anhöll han hos arbetsförmedlingen i Lund i början av februari 1970 om ett studiestipendium likt det stipendium som hans landsmän åtnjuter för sina språkstudier. Efter några dagar fick han till svar att hans ansökan hade avslagits i Stockholm. I Lund förklarade man för honom att han var ett

Ang. invandringspolitiken

specialfall, då han inte var anställd hos någon svensk firma. Vid en förfrågan huruvida han kunde anmäla sig till en intensivkurs i Malmö hos Folkuniversitetet påpekade man där för honom att det i så fall var nödvändigt att han undertecknade en försäkran om att han inte skulle anhölla om något studiestipendium. Denne katolske pater talar flytande tyska, franska, kroatiska, italienska och naturligtvis latin, och jag skulle tro att han lär sig tala svenska utan något statligt bidrag, men tycker kammaren verkligen att detta är ett anständigt sätt att behandla en präst som kommer till Sverige för att speciellt ägna sig åt att hjälpa 12 000 kroater med deras anpassning i det svenska samhället och som därför snabbt vill lära sig svenska?

Vår motion om ett omedelbart utgående stöd till de religiösa invandrargrupperna har på ledarplats understötts av bl. a. Handelstidningen i Göteborg och Dagens Nyheter, två tidningar som inte utan vidare brukar vara språkrör för kyrkornas sak. På den här punkten ser de klart. Invandrarkyrkorna skulle kunna bli en effektiv kanal för hjälp till anpassning i det svenska samhället. Men inte bara Handelstidningen och Dagens Nyheter har stött vårt förslag. Aftonbladet skrev i början av mars med anledning av vår motion följande:

”Vi vill i övrigt gärna hålla med om att Sverige tar dåligt hand om sina invandrare. Vi stöder den folkpartimotion och den s-motion, som båda syftar till ekonomiskt stöd åt de fattiga invandrarkyrkorna, som gör en betydelsefull social insats.

Med protestanter, vänsterkritiker o. a. har vi givetvis delat tron på det rika Rom, som borde kunna sörja för alla sina barn. Dessvärre är den teorin också speciellt utbredd på Nordirland, vilket knappast talar för dess trovärdighet. Själva sträckte vi vapen inför fp-motionens formulering: 'Verkligheten är den, att en enskild katolik inte har mer ekonomiskt utbyte av påvens tiaror än en svensk pensionär av riksregalierna.'

Visserligen utmärks riksdagsprosan av mörkklagda språktunnlar och destruktiva irrgångar, men inte kan väl ens riksdagens ledamöter förkasta en motion med en så lysande retorik?"

Tyvärr tycks det fullt möjligt att riksdagen, om den följer utskottsmajoriteten, inte bara förkastar motionen utan också avstår från möjligheterna att göra omedelbara och effektiva insatser via invandrarkyrkorna för att ta hand om den växande gruppen invandrare i vårt samhälle.

Herr talman! Låt mig i all blygsamhet instämma med Aftonbladet och yrka bifall till reservation 3.

Herr KAIJSER (m):

Herr talman! Detta är ju en viktig och intressant fråga. Jag skall bara ägna den några få ord. Det väsentliga har redan sagts av de föregående talarna.

Jag vill erinra om att särskilt fru Elvy Olsson talade om det stora antal utlänningar som finns här i landet. Herr Per Jacobsson omnämnde hitkomsten av helt nya folkelement, som praktiskt taget inte har förekommit här tidigare men som nu när det är fråga om stora mängder kan betyda en hel del för befolkningsstrukturen här i landet. Man kan väl räkna med att en mycket stor del av dem kommer att stanna kvar här.

Många olika skäl kan ha förmått invandrarna att resa hit. Framför allt har naturligtvis arbetstillfällena här i landet lockat. Utlänningarna har givetvis tillfört oss en mycket välbehövlig arbetskraft. För invandraren betyder inflyttningen en mycket betydande omställning. Han måste anpassa sig till nya förhållanden i sitt nya hemland. Ett hem skapas ju inte bara av materiella ting. Den kultur som invandraren för med sig värdesätter han kanske inte sällan högre här än i sitt hemland. Den nationella kulturen i form av sedvänjor och traditioner är något som utgör en viktig miljöfaktor. Många är de åtgär-

der som hör vidtas för att invandrare skall kunna anpassas till sitt nya land.

Samhället bör i möjligaste mån tillgodose de invandrades förväntningar. Invandrings- och minoritetspolitiken bör utformas så att individerna i minoriteterna naturligtvis i första hand skall anpassas till den nya situationen här i landet, men sedan skall de också få valfrihet i avseende på hur mycket de vill sammansmälta med befolkningen här och hur mycket de vill bevara av inhemska traditioner, främst i vad gäller olika kulturaktiviteter, såsom upprätthållande av språkkunskaperna, utövande av sin religion och eventuella särskilda konstarter samt andra seder och vanor.

Alla dessa frågor är ju under behandling hos invandrarutredningen. Vi hade förra året en motion som berörde en hel del av de här sakerna och i vilken vi hade vissa synpunkter på dem. Vi ville att motionen skulle överlämnas till invandrarutredningen. Det gick inte riksdagen med på. Jag är emellertid övertygad om att utredningen, som arbetar under herr Möllers ledning, kommer att ta upp alla frågor som kan vara av intresse i detta sammanhang och kommer att bearbeta alla problem som kan vara aktuella.

Syftet med alla de åtgärder som vidtas är naturligtvis det allra bästa. Men jag tror ändå inte att man kan blunda för det faktum att när ett så stort antal utlänningar kommer till vårt land — som ofta bosätter sig i grupper och som mer eller mindre isolerar sig från omgivningen — kan det inte undvikas att det då och då uppstår irritation mellan invandrarna och den svenska befolkningen. Det kan inträffa på arbetsplatser, i bostäder och kanske framför allt på sådana platser där det råder en svår bostadsbrist och där även den svenska befolkningen har svårt att få bra bostäder.

Dessa omständigheter innebär att alla anpassningsåtgärder är så mycket mera betydelsefulla när det gäller att un-

danröja de irritationsmoment som här kan föreligga.

Man kan väl inte heller vara helt blind för det förhållandet att när så många människor kommer till oss från utlandet så kan det hända att det också kommer en del som inte är så önskvärda. Jag tänker exempelvis på vad som står nämnt i tidningen i dag. Här är det naturligtvis i och för sig fråga om rena undantagsfall, även om så inte är förhållandet beträffande den grupp som det just här gäller. Men också dessa undantagsfall innebär att kravet på anpassningsmöjligheter till samhället är ännu större än det annars skulle vara.

När det gäller de reservationer som har fogats till utskottets utlåtande — av vilka vi har skrivit under den första och den tredje — har jag ingenting att tillägga utöver vad de föregående talarerna har sagt.

Den andra reservationen har vi inte anslutit oss till. Det kan måhända förefalla egendomligt, men vad det här gäller är internatkurser och en summa på 325 000 kronor. Hur många kan komma i åtnjutande av denna undervisning bland de 60 000 invandrare som kom till vårt land förra året? Det frågar man sig. Hela det belopp som används för språkundervisning i svenska och som går ut genom studiecirklar är beräknat till ungefär 20 miljoner kronor. Den stora summan satsar vi alltså, och jag tycker att det nu diskuterade beloppet är en liten detalj, som kanske inte spelar så stor roll.

Det är ganska egendomligt att så många utlänningar kommer in här i landet. Herr Åkerlund sade under remissdebatten i år att han undrade om det skulle födas några svenska barn här i landet. Under vart och ett av de senaste tre åren har bruttoantalet inflyttade från icke nordiska länder stämmt ganska väl överens med det antal legala aborter, som gjordes i vårt land 1969.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationerna 1 och 3 samt till följdreservationen 4 b.

Ang. invandringspolitiken

Herr MÖLLER (s):

Herr talman! Jag vill gärna göra några kommentarer, eftersom jag har nöjet att vara ordförande i invandrarutredningen, som arbetar intensivt med dessa problem. Jag vill instämma i fru Olssons uttalande att det mål vi har satt upp för vår invandrarpolitik har satts högt. Vi tillämpar en ganska generös invandrarpolitik. Det betyget gäller inte minst de ansträngningar vi gör på bred front för att lösa de praktiska problem som uppstår vid en så stor invandring som den som nu äger rum.

Vi har satt upp målet att de som kommer hit skall behandlas på samma sätt som svenska medborgare, ges samma möjligheter att leva en fullvärdig tillvaro och ha samma rättigheter. Invandrare skall inte vara andra klassens medborgare. Från våra utgångspunkter är det ett helt naturligt mål som är uppsatt.

Vi har också strukit ett streck över ett par begrepp, som tidigare har floreat ganska mycket och förvirrat diskussionen — och som också återfinns i någon av motionerna. Jag avser begreppen integration och assimilering. De orsakade många missförstånd och vanföreställningar — och väckte på många håll bland invandrarna också farhågor. Jag tror alltså att det var ett mycket klokt grepp när inrikesministern i sina direktiv sade ifrån att vi skulle lämna hela den begreppsbestämningen och ta sikte på åtgärder som är behövliga för att de som önskar stanna här skall kunna leva ett liv med samma rättigheter som övriga svenska medborgare. Hela diskussionen om integration och assimilering kan vi alltså lämna utanför denna debatt, och ingen har heller här tagit upp de begreppen.

Vårt land är ganska nytt som invandrarland, och vi möter en rad svåra praktiska problem. I invandrarutredningen har vi inkallat praktiskt taget alla invandrargrupper till långa utfrågningar, där invandrarna under timmar har fått berätta som sina bekymmer,

sina önskemål och sin kritik. Vi har fått intrycket att det finns ytterst litet medveten diskriminering gentemot utlänningar och invandrare i vårt land. Däremot finns naturligtvis enormt mycket okunskap, men också en svalhet i umgänget med utlänningarna och i sättet att ta emot dem. Detta är dock inte särskilt karakteristiskt för vårt sätt att behandla utlänningar, utan vi är ganska svala och reserverade även i vårt sätt att umgås med varandra. Vårt uppträdande är inte baserat på aversion eller främlingsfientlighet, riktad direkt mot utlänningarna.

Jag skall inte närmare uppehålla mig vid de allmänna problemen i fråga om invandringen. Låt mig säga att det naturligtvis är önskvärt och behövligt att här satsas mycket större belopp efter hand. Men det är inte bara fråga om anslag, utan vi måste också komma på de rätta metoderna att lösa de konkreta problemen. Det gäller inte minst den fråga som måste anses ha nyckelkaraktären, nämligen invandrarnas utbildning i svenska språket. Anslaget härför har ju vuxit, och nu föreslås att vi inom kort skall fatta beslut om en summa av 20 miljoner kronor. 90 000 utlänningar är inregistrerade deltagare i cirklar och andra former för svensk språkutbildning. Åtskilliga av dem är dubbelräknade, och jag vet inte exakt det rätta antalet. Men om det rör sig om förslagsvis cirka 50 000 personer så är det ändå en betydande skara invandrare som årligen i skilda former — intensivkurser, studiecirklar o. s. v. — arbetar med att tillägna sig svenska språket.

Men det finns en rad problem som ingalunda är lösta, det gäller t.ex. pedagogiska, metodiska och praktiska frågor. Det pågår många intensivkurser, men jag tror det är riktigt att vi är inställda på en ökad omfattning av dessa. Helst skulle de invandrare som så önskar kunna genomgå en form av intensivkurs av internatkaraktär på låt mig säga en månad. Man kan också tänka

sig en längre tid. Efter ett sådant inledande skede skulle den fortsatta utbildningen i svenska kunna omhändertas av cirklar och dylikt på kvällstid. Men här stöter vi på ett av de svåra hindren, nämligen att det oftast saknas intresse hos invandrarna att lära sig svenska. Invandraren har många gånger inte klart för sig om han vill stanna här. Många är av typen gästarbetare — varav många från Finland — som kommer för att stanna en säsong eller ett år eller två, för att därefter återvända när de tjänat tillräckligt med pengar. Många från Balkanländerna och Främre Orienten har samma inställning, de avser icke att stanna här och vill alltså inte lägga ned tid och intresse på att lära sig svenska språket. De har också ofta två arbeten: de slutar ett jobb klockan 5 och har ett annat arbete på kvällen. De har alltså inte tid att lära sig språket utan vill tjäna så mycket pengar som möjligt för att skicka dem till sina föräldrar och släktingar eller för att resa tillbaka och köpa en gård eller något liknande. Många gånger saknas alltså motivet till att lära sig svenska, och det är svårt att komma åt detta. Vi kan inte sätta upp som ett villkor att invandrarna skall lära sig så och så mycket. Jag fäster uppmärksamheten på detta inte därför att vi skall försöka komma undan några svårigheter utan emedan vi skall ha klart för oss att det finns grupper av invandrare som vi icke når. Men — och här kan företagen naturligtvis ställa skärpta krav — de som är positivt inställda till att stanna här och lära sig svenska språket, skall ha möjligheter att göra detta på ett effektivt sätt. Var och en som under olika former försökte lära sig utländska språk — under intensivkurser eller studiecirklar på kvällarna — vet hur oerhört svårt den senare metoden är. Det finns många som är mycket pessimistiska och anser att det är näst intill meningslöst att lära sig svenska på ett par timmar i veckan. Jag tar avstånd från en sådan inställning

Ang. invandringsspolitiken

ty jag anser att rätt upplagda cirklar som arbetar metodiskt och med lämpliga hjälpmedel, varav vi ännu inte har tillräckligt mycket till förfogande, skall kunna vara en värdefull hjälp i detta avseende. Vad som gäller svenska språket kan också sägas gälla den allmänna samhällsinformationen.

Jag nämnde företagen. Jag hoppas att de skall vara redo att åta sig ett större ansvar och större ekonomiska förpliktelser här, så att vi kan få utbildningskurser i svenska språket och allmän samhällsinformation på tid som är betald av företaget. Företagaren kommer då mycket snabbare att få effektivt utbyte av sin utländske anställda, som på ett helt annat sätt blir skickad att läsa arbetsföreskrifter, ta reda på arbetarskydd o. s. v. Här har både företagarna och fackföreningarna ett mycket stort ansvar, som de ännu inte levt upp till i full och önskvärd utsträckning.

Jag vill också säga att jag tror att det är riktigt att vi inte bara försöker utvidga Invandrartidningen, utan också söker flera kanaler för informationen till invandrarna liksom även en information som riktar sig till svenska folket, som vet alltför litet om den stora skaran invandrare. Vi har ju för närvarande cirka en halv miljon människor i detta land som är födda utomlands.

Här kommer också kyrkan och invandrarnas organisationer in. Det har betonats att man önskar att vissa kyrkor skall få ökat stöd. Man kan förstå denna principiella inställning. Det skulle vara önskvärt — och vi kommer naturligtvis också att beakta detta — att få möjligheter att stödja invandrarnas organisationer som kan bli ett värdefullt led när det gäller att sprida information.

Så kommer jag till kyrkorna. Låt mig föra in en bild som inte talar så starkt för motionen — motionären begärde ursprungligen en miljon kronor, vilket var en betydande summa med tanke på att det rörde sig om tre kyrkor. Av de

Ang. invandringspolitiken

1 800 brev som kom till Invandrartidningen under ett par års tid och som har bearbetats av en ung forskare gällde endast sex brev kyrkliga och religiösa angelägenheter. Jag nämner siffran bara för att hålla en viss balans i resonemanget.

Jag instämmer helt med herr Wikström när han säger att utredningen nu skall försöka stimulera kommunerna till ökade insatser. Det är alldeles självklart att det vilar ett primärt ansvar på kommunerna och deras sociala nämnder och andra organ. Det har också i praktisk verksamhet gjorts vissa försök i två kommuner. Det gäller Malmö som är en storstad, och det gäller Lessebo som är en av dessa mindre kommuner där man har en stor anhopning av invandrare och man försöker få hela det kommunala maskineriet att sätta sig i rörelse för att vidtaga åtgärder, vilkas effekt man sedan skall avläsa.

Jag håller med om att herr Wikströms exempel — den kroatiska pastorn — är mycket drastiskt, ett fall där byråkratin visar sig från sin sämsta sida. Men jag hoppas att efter hand som invandrarverket kommer i gång och får resurser, vana och rutin skall verket kunna undanröja de byråkratiska hinder som finns. Sverige är, som jag startade med att säga, ganska nytt som invandrarland. Vi kommer att få dras med många av dessa bekymmer under en tid innan vi får grepp på de praktiska lösningar som vi sedan kan satsa på. Jag kan nog utan vidare hävda att både regeringen och riksdagen har visat och visar en klar, entydig och positiv vilja att lösa dessa problem, och det tycker jag är en alldeles förträfflig och lovande utgångspunkt.

Herr WIKSTRÖM (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag lyssnade med stort intresse till herr Möllers mycket sympatiska anförande. Jag delar hans uppfattning på nästan alla punkter. Jag vill emellertid omedelbart säga att det inte

gäller tre kyrkor utan det gäller alla de religiösa invandrargrupper och församlingar som finns. Det är ett ganska stort antal. Jag kan inte på rak arm säga hur många, men det rör sig om i varje fall mer än ett hundra. Det blir alltså inte så stora belopp på varje enhet.

Jag vill heller inte föregripa den stora stat—kyrka-frågan genom att förorda något slags permanent stöd, utan det gäller ett provisoriskt stöd för att hjälpa dessa grupper och kyrkor att underlätta anpassningen för invandrarna.

Beträffande uppgiften om att 6 av 1 800 brev gällde kyrkliga och religiösa angelägenheter vill jag säga att vad dessa katolska och ortodoxa präster och andra sysslar med är inte i snäv mening religiösa frågor utan hela anpassningsproblemet. Jag tror att de är de första att undanbe sig statligt stöd till den religiösa verksamheten. Det gäller i stället den kurativa verksamheten.

Fru OLSSON, ELVY, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Det var intressant att få höra herr Möllers anförande. Jag tycker att han underströk vad jag hela tiden försökte säga. Jag förstod emellertid inte riktigt slutsatsen att vi visar god vilja i målsättningen. Jag tycker inte att regeringens har visat god vilja när det gäller anslaget för nästa budgetår. Jag har sagt det tidigare, men jag vill understryka att jag anser att invandrarutredningen har fått direktiv som är bra.

Herr Möller sade sedan att det gäller att finna metoder för t. ex. svenskundervisningen. Han sade att det kan vara arbetsamt med cirkelstudier, och det vill jag än en gång understryka. För invandrarutredningen skulle det vara mycket positivt om den försöksverksamhet med internatundervisning som har påbörjats kunde byggas ut. Invandrarutredningen skulle kunna dra nytta av en sådan verksamhet när man skall framlägga förslag om de åtgärder som bör vidtagas. Det är också alldeles rik-

Ang. invandringspolitiken

tigt att många av dem som kommit hit är negativt inställda till att lära sig svenska språket. De har för avsikt att resa tillbaka, och man bör därför ha en uppsökande verksamhet. En sådan verksamhet bedrivs för närvarande, men den bör utvidgas så att de förstår att även om de skall åka tillbaka är det svårt att klara sig i det här samhället om de inte kan göra sig förstådda.

Jag vill även understryka att studier-na till viss del bör bedrivas på arbetstid, och jag tror att företagen själva skulle räkna ekonomiskt rätt om de ställde denna tid till förfogande.

Invandrarutredningen arbetar med dessa problem, och man bör under tiden inte vidta några andra åtgärder. Med tanke på att det är så litet som har begärts av invandrarverket och med tanke på den stora ökningen av antalet invandrare under det senaste året innebär den utökade verksamhet som här föreslagits inte på något sätt att föregripa utredningen utan endast att hjälpa den.

Herr SVENSSON (s):

Herr talman! Med hänvisning till vad herr Möller anfört kan jag inskränka mig till att yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas först särskilt angående varje punkt av utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan, varvid dock vissa punkter, beträffande vilka endast yrkats bifall till utskottets förslag, komme att sammanföras, samt därefter särskilt i fråga om viss del av utskottets motivering.

På gjord proposition bifölls till en början vad utskottet hemställt i *punkterna 1 och 2*.

Beträffande *punkten 3*, fortsatte herr talmannen, komme propositioner att framställas först särskilt såvitt avsåge

bidrag till Stiftelsen Invandrantidningen, därefter särskilt i vad anginge anslag för viss undervisning i svenska språket och svensk samhällskunskap samt vidare, med beaktande av utgången i nyssnämnda två delar, särskilt beträffande anslagsberäkningen i dess helhet.

Därefter gjorde herr talmannen angående punkten 3 såvitt gällde *bidrag till Stiftelsen Invandrantidningen* propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Bohman m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 1 betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan i denna del, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Fru Olsson, Elvy, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 35 punkten 3 såvitt avser bidrag till Stiftelsen Invandrantidningen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Bohman m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 1 betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid fru Olsson, Elvy, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ang. invandringspolitiken

Ja — 61;

Nej — 45.

Därjämte hade 4 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vidkommande punkten 3 i vad rörde anslag för viss *undervisning i svenska språket och svensk samhällskunskap* gjorde herr talmannen sedermera propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Axel Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 2 betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan i denna del, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Fru *Olsson, Elvy*, begärde votering, i anledning vara uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 35 punkten 3 såvitt avser anslag för viss undervisning i svenska språket och svensk samhällskunskap, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Axel Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 2 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid fru *Olsson, Elvy*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 72;

Nej — 31.

Därjämte hade 4 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

På särskilda propositioner bifölls härefter dels utskottets hemställan i punkten 3 beträffande *anslagsberäkningen i dess helhet*, dels ock vad utskottet hemställt i *punkterna 4—7*.

Med avseende å det stycke i *utskottets motivering*, som rörde frågan om *religiösa gruppers kurativa verksamhet* och å sid. 5 i det tryckta utlåtandet började med orden "Medelsanvisning för" och slutade med "pågående försöksverksamhet", anförde nu herr talmannen, hade yrkats dels att detsamma skulle godkännas, dels ock att kammaren skulle godkänna motiveringen med det tillägg, som föreslagits i den av herr Bohman m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 3 betecknade reservationen.

Därpå gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på godkännande av utskottets motivering i denna del oförändrad vara med övervägande ja besvarad.

Fru *Olsson, Elvy*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner det stycke i statsutskottets motivering i utlåtande nr 35 sid. 5 som börjar med orden "Medelsanvisning för" och slutar med "pågående försöksverksamhet", röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes motiveringen med det tillägg, som föreslagits i den av herr Bohman m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 3 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid fru *Olsson, Elvy*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 61;

Nej — 45.

Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Om ett temporärt pris- och lönestopp

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande nr 15, i anledning av motioner om ett temporärt pris- och lönestopp.

I de likalydande motionerna I: 819, av herr *Larsson, Thorsten, m. fl.*, och II: 943, av herr *Dahlgren m. fl.*, hade yrkats, att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning angående möjligheterna att införa ett temporärt pris- och lönestopp, varvid särskilt konsekvenserna för låginkomstgrupperna borde belysas.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på återopade grunder hemställt, att riksdagen måtte avslå motionerna I: 819 och II: 943.

Reservation hade anmälts av herr *Larsson, Thorsten, (cp)*, som dock ej antytt sin mening.

Vid utlåtandet fanns därjämte fogat ett särskilt yttrande av herr *Börjesson* i Glömminge (cp) och herr *Stridsman* (cp).

Herr LARSSON, THORSTEN, (cp):

Herr talman! I bankoutskottets utlåtande nr 15 behandlas en motion som tar upp den besvärliga frågan om de kostnadsstegringar som vår tid får uppleva. Ständigt blir alla och envar påmind om den höjning av priserna som sker år efter år. Detta utlöser givetvis hos enskilda såväl som hos olika grupper strax en åstundan att kompensera sig för inträffade prishöjningar.

Inom varje avtalsområde kan man pe-

ka på det berättigade i en lönekomensation för levnadskostnadsökningen, och en höjning av produktionspriserna kommer "som ett brev på posten" efter ett lönepåslag. De olika lönepåslagen liksom andra ekonomiska ersättningar tunnas ut i den prisstegringsdrive som vi befinner oss i. Många får därför en mycket liten ekonomisk kompensation, samtidigt som produktionsfördyringen blir en black om foten för såväl exporten som produktionen i övrigt och därmed negativt påverkar folkhushållet i allmänhet.

Vårt ekonomiska balansläge gentemot omvärlden försämras. Kronvärdet sjunker och inflationen hastar vidare. Perioder har funnits även under senare år då produktiviteten varit stabilare och givit ett positivare utslag än på den allra senaste tiden. Denna utveckling föranleder betänksamhet.

Olika vägar kan beträdas för att nå stabilitet i ett inflationsläge. Jag tänker då närmast på en restriktiv finans- och penningpolitik.

Men när inte detta synes vara nog och när vi, herr talman, nu efter en ständig prisstegringstrend ser ut att gå mot ett nytt "inflationsskutt" påminnande om den engångsinflation vi hade år 1951, är det säkerligen tid att överväga och förbereda ytterligare stabiliseringsåtgärder. Som framhålls i motionen kommer de människor som har de lägre inkomsterna värst i kläm vid denna inflatoriska utveckling.

Vi har i motionen pekat på metoden att införa ett temporärt pris- och lönestopp, avsett att bryta en inflatorisk utveckling. Vi är medvetna om att en sådan metod i sig även kan inrymma vissa negativa faktorer, och därför bör möjligheterna att genomföra den utredas. Flera länder i Europa har i viss mån tillämpat metoden. Englands ekonomi synes ha mått väl av detta, för att nämna ett exempel. I varje fall har pundets stabilare ställning blivit ett faktum. Samtidigt har man i England inte samma höga priser på varor och

Om ett temporärt pris- och lönestopp

förnödenheter som man har i vissa andra länder i Europa, däribland vårt land.

I dagens läge har vi, som från centerpartiet handlagt frågan i utskottet, emellertid nöjt oss med en blank reservation resp. ett särskilt yttrande. Vi har dock genom detta velat föra fram frågan i den diskussion om nödvändigheten att få ett bättre grepp om kostnadsstegringarna som förs i vårt land. Det måste vara regeringen angeläget att på något sätt få ett grepp om inflationen. Eller är det inte så? Det ser ibland ut som om denna åstundan inte fanns hos regeringen. Det är givetvis politiskt lättare att låtsas som om ingenting hänt och endast konstatera att någon anledning att ingripa inte finns. Varje människa upplever dock situationen som ständigt besvärligare ju mer den så kallade priskarusellen snurrar vidare. Omvårdnaden om såväl den enskildes som det allmännas ekonomi fordrar ett mera aktivt handlande.

Herr talman! Jag har emellertid inget yrkande utöver det särskilda yttrande och den blanka reservation som fogats till utskottets utlåtande.

Under detta anförande hade herr talmannen uppstått och avlägsnat sig, varvid ledningen av kammarens förhandlingar övertagits först av herr **andre** vice talmannen och därefter av herr förste vice talmannen.

Herr PALM (s):

Herr talman! Herr Thorsten Larssons inlägg är egentligen ganska överflödigt, det anser vi nog ganska allmänt bland utskottets majoritet. Han har varit lika värtalig i utskottet som här i kammaren, men han har inte lyckats precisera sina önskemål i en reservation där han kunnat skriva ut vad det är han vill, utan han har endast avgivit en blank reservation. Han har inte kunnat övertyga den borgerliga hälften i utskottet, som brukar kunna hålla ihop i olika sammanhang, och inte ens sina

egna partivänner, utan den ena hälften av centerpartiets representanter har avgivit ett särskilt yttrande, medan herr Thorsten Larsson själv har avgivit en blank reservation. Detta verkar föga övertygande.

Jag skulle inte heller ha tagit upp tiden med något anförande i detta ärende, om inte herr Thorsten Larsson nyss gjort det påståendet att regeringen låtsas som om ingenting hänt på det område det här gäller. Vi har inom utskottet räknat upp hela den långa rad utredningar som bedrivits på detta område. Vi har erinrat om behandlingen av denna fråga och de remissvar som avgivits framför allt av löntagarorganisationerna. Man är därför nog starkt medveten om att det här gäller en stor fråga, men vi bör vara på det klara med — och på denna punkt är utskottet praktiskt taget enhälligt — att denna fråga inte kan attackeras genom införandet av ett generellt pris- och lönestopp. I utskottsutlåtandet sägs också att även om ett pris- och lönestopp är av temporär natur, kan det få allvarliga negativa konsekvenser för samhällsekonomin. Ärendet är behandlat med all den omsorg som det anstår ett utskott i dess arbete.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr LARSSON, THORSTEN, (cp):

Herr talman! Även om jag förstår att det är ont om tid för kammarens överläggningar, vill jag litet grand motivera den "delade uppfattning" som råder bland centerpartiets utskottsledamöter och som herr Palm berörde. Det är inte så som det ser ut att jag som avgivit en blank reservation inte står för det särskilda yttrandet. Jag skulle mycket väl ha kunnat stå för det särskilda yttrandet, och jag tycker att detta yttrande är mycket bra och klart motiverat, men jag ville ha den bättre möjlighet som jag ansåg föreligga genom en blank reservation att här tala om att

Om prioritering inom kreditpolitiken av garantilån för jordbruksändamål

Jag reagerar litet hårdare än mina partikamrater i det avseende det här gäller. Jag tror att den debatt som i detta ärendet kommer att föras i andra kammaren visar att företrädarna för centerpartiet vill klargöra den uppfattningen att det är nödvändigt att här sker någonting. När jag anklagade regeringen för att inte vara tillräckligt aktiv, herr Palm, menade jag att man borde försöka åstadkomma någonting annat och att man borde pröva andra vägar än vi för närvarande gör. De åtgärder som vidtagits har inte visat sig vara tillräckligt effektiva, och herr Palm kan väl inte anse att vi kan vara nöjda med den kostnadshöjande utveckling som vi i dag upplever?

Herr PALM (s):

Herr talman! När man så frimodigt attackerar regeringspolitiken som herr Thorsten Larsson här nyss gjorde, borde man kanske ha ansträngt sig så mycket att man kunnat precisera ett yrkande så att det kunnat bli föremål för votering i kammaren. Men så luftigt är herr Larssons resonemang att det inte kunnat läggas till grund för en votering.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Om prioritering inom kreditpolitiken av garantilån för jordbruksändamål

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande nr 16, i anledning av motioner om prioritering inom kreditpolitiken av garantilån för jordbruksändamål.

I de likalydande motionerna I: 230, av herr *Svanström m. fl.*, och II: 269, av herr *Johansson i Växjö m. fl.*, hade föreslagits, att riksdagen skulle uttala, att garantilånen vad beträffade jordförvärvs- och rationaliseringslånen borde

gå utanför den kvot som riksbanken beslutat och alltså vara oberoende av den ökade inlåningen.

Utskottet hade i det nu ifrågakommande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte avslå motionerna I: 230 och II: 269.

Reservation hade avgivits av herrar *Thorsten Larsson (cp)*, *Börjesson i Glömminge (cp)* och *Stridsman (cp)*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort erhålla den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 230 och II: 269 hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning rörande prioritering inom kreditpolitiken av garantilån för jordbruksändamål.

Herr LARSSON, THORSTEN, (cp):

Herr talman! I det nyss behandlade ärendet har jag väl tillräckligt understrukt uppfattningen att stabiliserande åtgärder är nödvändiga. Om verkligt stabiliserande åtgärder vidtagits, hade vi kanske haft möjlighet att ge högre prioritet åt en viss kreditgivning än vi nu har. De kreditrestriktioner som vi tagit upp motionsledes och även i reservationen till detta utskottsutlåtande ger klart vid handen besvärigheterna i vår creditsituation.

Under det gångna året har som bekant bostadssektorn särskilt prioriterats, och det är ingenting att säga om det, men kreditgivarna i övrigt, jordbrukskassor och banker, har efter riksbankens restriktiva åläggande själva måst vara de prioriterande vid kreditgivningen. Detta är kanske riktigt i viss mån, men när det gäller områden där staten vill att en viss låneverksamhet skall leda till ett visst strukturellt rationaliseringsresultat bör väl ändå sådana krediter prioriteras framför andra. Bankinrättningarna har hittills försökt tillmötesgå denna statliga lånegaranti så mycket som möjligt, men kreditrestriktionerna har blivit hårdare och hårdare, och nu är det alltså inte möj-

Om prioritering inom kreditpolitiken av garantilån för jordbruksändamål

ligt att släppa fram en del lån fastän de är garanterade av staten.

I den situationen måste man väl ställa frågan: Är det inte möjligt att få en viss prioritering för en sådan kreditgivning som den statliga länegarantin? I reservationen har vi därför hemställt att riksdagen i anledning av motionerna måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning rörande prioritering inom kreditpolitiken av garantilån för jordbruksändamål.

Jag vill, herr talman, med detta yrka bifall till föreliggande reservation.

Herr PALM (s):

Herr talman! Också här gäller det renodlade centerpartimotioner, och den fråga som har aktualiserats är ingalunda ny.

Det finns, som herr Thorsten Larsson sade, en sektor som är prioriterad när det gäller långivningen, och det är bostadssektorn. Utskottet har inte ansett det vara angeläget att diskutera någon omprövning av de gällande reglerna. Utskottet påpekar att i samband med beslutet 1962 om antagande av de kreditpolitiska beredskapslagarna avisade riksdagen förslag om att garantilån för jordbruksändamål skulle innefattas i prioriteringen. Utskottet anför vidare att de skäl som föranledde detta ställningstagande alltjämt är giltiga. Utskottet är praktiskt taget enhälligt. Endast tre centerpartister vill ha en utredning på det här området.

Man noterar samma sak här som i det föregående ärendet, nämligen att det är ett allmänt uttalat önskemål som förs fram. Motionärerna har inte plockat fram en enda siffra som skulle kunna bevisa att en omprövning av det ställningstagande som gjordes 1962 i den här frågan skulle vara motiverad. Inte en enda rad är siffermässigt belagd, och utskottets majoritet har inte ansett att det finns anledning att i det här avseendet frångå det ställningstagande som riksdagen har hållit fast vid i många år.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets utlåtande.

Herr LARSSON, THORSTEN, (cp):

Herr talman! Låt mig endast kommentera vad herr Palm sade om att det inte finns en enda siffra som visar att situationen är besvärligare nu. Herr Palm kan ju slå upp vilken tidning som helst eller vilket meddelande som helst från bankerna och finna att kreditrestriktionerna är besvärligare i dag än för bara ett år sedan. Visst finns det siffror på detta, även om det inte anförs några i motionen eller i reservationen. Hos kreditinstituten finns det siffror som talar sitt tydliga språk om att det är besvärligare att få lån nu på den sektor som garantilånen utgör än det har varit tidigare.

Herr PALM (s):

Herr talman! Jag beklagar att herr Thorsten Larsson inte har lyckats övertyga någon i utskottet mer än sina partivänner.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! Naturligtvis kan man fråga sig varför just garantilånen till jordbruket, där staten har tecknat garanti, hindras från att bli placerade. Över huvud taget tycks den ena handen inte veta vad den andra gör, när staten åtar sig garanti för en viss kreditvolym och sedan restriktioner införes i en utsträckning som medför svårigheter att placera lånen.

Det finns ytterligare ett verkligt skäl till att just jordbrukets garantilån bör särskilt beaktas. Är det inte så, herr Palm, att priserna på jordbruksprodukter avvägs med hänsyn till kostnaderna inom jordbruket? Det förutsätts att jordbruket skall bedriva en viss rationalisering för att åstadkomma den avsedda bärigheten. Är det inte då märkligt att man samtidigt bereder svårig-

Om prioritering inom kreditpolitiken av garantilån för jordbruksändamål heter för jordbrukarna att få den rationalisering som dock vid prövningen av garantilånen anses motiverad och klar? Skall det inte vara möjligt att få litet fason på detta?

Till sist vill jag fråga: Är det inte märkligt att det är just under nuvarande regim som den kapitalistiska ränteutsugningen i form av höga räntor firar sådana triumfer?

Herr PALM (s):

Herr talman! Herr Ferdinand Nilsons inlägg visar hur det brister i preciseringen. Han ger sig in på frågor som inte ens berörs i motionerna eller utskottsutlåtandet. Det blir flera tillfällen att motionera vid kommande riksdagar. Men det är angeläget att man preciserar sig en smula, om man skall kunna övertyga utskottet och även kammaren, förmodar jag.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! Jag ber att till min värderade granne, herr Palm, få säga på tal om jordbrukets garantilån, att de verkligen har med saken att göra, eftersom dessa lån är till för en avsedd rationalisering. De har alltså en uppgift. Så preciserade är de. Tag reda på det, herr Palm!

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr förste vice talmannen enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Larsson, Thorsten, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad bankoutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 16, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr Larsson, Thorsten, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 87;

Nej — 17.

Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Föredrogos ånyo första lagutskottets utlåtanden:

nr 14, i anledning av motioner om en översyn av lagen om försäkringsavtal;

nr 16, i anledning av motioner om förbud mot ljuddämpare på jaktgevär;

nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ny delgivningslag m. m.; och

nr 18, i anledning av motioner angående formerna för internationella överenskommelsers införlivande med svensk rätt.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo andra lagutskottets utlåtanden:

nr 13, i anledning av motioner angående pensionstillskott m. m.;

Om rätt till en längre sammanhängande ledighet från arbete

nr 14, i anledning av motioner om ersättning från sjukförsäkringen för s. k. merprestationer, m. m.; och

nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om riksdagens yttrande angående vissa av Internationella arbetsorganisationens allmänna konferens år 1969 vid dess femtiotredje sammanträde fattade beslut.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Om rätt till en längre sammanhängande ledighet från arbete

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 16, i anledning av motioner om rätt till en längre sammanhängande ledighet från arbete.

Andra lagutskottet hade behandlat två till lagutskott hänvisade motioner, I: 852, av herr *Dahlén m. fl.*, samt II: 1025, av fru *Nettelbrandt m. fl.*

I motionerna, vilka voro likalydande, hade anhållits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära utredning rörande möjligheterna att inom ramen för den allmänna försäkringen eller annorledes giva enskilda individer rätt att under den aktiva levnadsperioden åtnjuta längre sammanhängande ledighet i form av sabbatsperioder.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att motionerna I: 852 och II: 1025 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade anförts av fru *Hamrin-Thorell* (fp), herr *Åxelson* (fp) och fru *Frænkel* (fp), vilka ansett, att utskottets yttrande i viss del bort erhålla den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen med bifall till motionerna I: 852 och II: 1025 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning angående möjligheterna att inom ramen för den allmänna försäkringen eller

annorledes giva enskilda individer rätt att under den aktiva levnadsperioden åtnjuta längre sammanhängande ledighet i form av sabbatsperioder.

Fru **HAMRIN-THORELL** (fp):

Herr talman! Andra lagutskottets utlåtande nr 16 ansluter sig till två likalydande motioner om rätt till en längre sammanhängande ledighet från arbetet. Utskottet har avfärdat motionerna från realiteternas fält med den inte direkt ovanliga motiveringen att de varit föremål för riksdagens behandling för inte så länge sedan och att därefter ingenting har inträffat, som motiverar att man ändrar inställning till frågan.

Förslaget om en utredning för att ge enskilda människor rätt att under sin yrkesverksamma period i livet få en sammanhängande ledighet, som vi kallat sabbatsledighet, har alltså med den huvudmotiveringen blivit avstyrkt av utskottet. Det är emellertid inte riktigt att ingenting har hänt sedan sist. Redan för flera år sedan uttalade åtminstone en del av de remissinstanser som utskottet den gången rådfrågade ett positivt intresse för denna sabbatsledighet. Sedan dess har frågan varit uppe till diskussion i flera instanser. Det har gjorts representativa uttalanden från både arbetstagare och arbetsgivare om att detta förslag bör behandlas som det seriösa uppslag det är när det gäller att hjälpa många människor både till en trivsammare tillvaro och en mer effektiv yrkesutövning.

AMS har anslutit sig till dem som anser att spörsmålet om större flexibilitet i fråga om såväl arbetstidens fördelning under den aktiva tiden som längden av denna förtjänar att uppmärksammas. Det finns all anledning att uppmärksamma åtskilliga av de utlands-erfarenheter som är redovisade i motionerna. De är nämligen på många håll mycket positiva. I England, Australien, USA och Island — alltså såväl den lilla nationen som den mycket stora — har man gjort positiva erfarenheter just när

Om rätt till en längre sammanhängande ledighet från arbete

det gäller en sammanhängande ledighet för olika yrkesutövare. Bland de yrkesgrupper som berörs finns lärare, bilarbetare, metallarbetare och typografer. Det går alltså inte att lägga fram argumentet att möjligheterna är begränsade till s. k. intellektuella yrken — såsom t. ex. forskare eller professorer i olika ämnen.

I Australien berörs en stor del av befolkningen direkt av ett beslut om sabbatsledighet. Här hemma har en sammanhängande ledighet mest varit förbehållen yrkesutövare med alldeles speciella yrken. Man frågar sig om det skall behöva vara så även i framtiden. Hur man än ställer sig till ett förslag som detta kan ingen människa förneka att sådan ledighet behövs. Vad som skiljer sig är väl åsikterna om hur man på ett praktiskt och ekonomiskt sätt skall klara upp detta i framtiden. Ingen lär vara okunnig om att denna möjlighet kommer att stå öppen i framtiden — frågan är bara när.

Stressen i yrkeslivet får vi alla själva uppleva, och vi kan läsa om faran av den i tidningarna varenda dag. Inte bara läkare har erfarenhet av människornas psykiska ohälsa. Bandet rullar för fort för oss alla — Chaplins "Storstad" har fått en alltmer påtaglig realitet och är ingen parodi längre. Senast har också erfarenheterna från de vilda strejkerna givit hela svenska folket en tankeställare. Människor som inte får tillfälle att ens sköta sin personliga hygien under en lugn stund på dagen måste till slut drivas antingen till ursinne eller till apati.

Miljön vi bygger upp omkring oss bidrar inte heller till människornas trivsel. Jag bilade i går morse förbi den mardrömsliknande byggnationen ute i Täby, där människor sitter i små, små celler med vattentäta skott emellan. En del kommer förmodligen från en by, en köping, en småstad eller kanske från glesbygden. Det måste vara hemskt att inte riktigt få kasta loss någon tid i livet från den här tillvaron.

Nå, vad skall man använda denna sammanhängande ledighet till? Från dem som anser att detta förslag är så verklighetsfrämmande att det lätt kan avfärdas hörs sådana tongångar som att "nu skall de ha folk att ligga på sofflocket och ta igen sig". Det är verkligen en tillspetsad formulering när det gäller att människor som behöver en längre tids rekreation också skall kunna få detta — vilket inte alls är detsamma som att ligga på sofflocket. Men denna sammanhängande ledighet kan självfallet utnyttjas på helt andra sätt för att de som vill — det är ju aldrig fråga om annat än frivillighet — skall kunna komma i bättre balans än förut. Ledigheten kan ju också utnyttjas till studier och vidareutbildning, det är självklart. Till detta utnyttjar t. ex. de amerikanska lärarna i stor utsträckning sitt s. k. sabbatsår. Själv får jag i sommar en amerikansk gäst som har denna sabbatsledighet och som skall studera utbildningen inom Skandinavien.

Vidare kan ledigheten ge familjer med barn en chans att verkligen umgås med varandra. Är det verkligen inte möjligt för oss att inse att den mänskliga samvaron inom en familj är av oerhört stor betydelse?

Vidare: Vi satsar för framtiden på vuxenutbildningen. En princip i detta system måste helt enkelt vara att man varvar yrkesarbete och studier. Det förefaller självklart, annars kan man inte bygga ut vuxenutbildningen och möjliggöra för människor att i studier vid vuxen ålder ta igen vad de förlorat som unga. Och detta måste förutsätta en sammanhängande ledighet. Vuxenutbildningen vill för övrigt inte enbart ta sikte på de människor som gått miste om utbildningen i unga år utan också på dem som vid vuxen ålder önskar lära något nytt för att byta yrke eller gå snabbare fram inom det de redan har valt.

Det har dock redan nu dragits i tvevelsmål om myndigheter och arbetsgivare inom det enskilda näringslivet

Om rätt till en längre sammanhängande ledighet från arbete

ställer sig så positiva till arbetstagar-
nas önskan att vidareutbilda sig som
man hade hoppats. Staten bör ju där gå
före med gott exempel och ge tjänst-
ledighet. Även om det kanske inte di-
rekt gynnar den tjänst som vederbö-
rande innehar, kan ju staten i alla fall
dra nytta av det på en annan tjänst.
Det är i alla fall ett steg i rätt riktning,
när det sägs i ett förslag till en kun-
görelse som finansdepartementet ar-
betar med gällande tjänstledighet med
C-avdrag: "myndigheterna bör iakttaga
en välvillig inställning till ansökningar
om tjänstledighet för studier vid in-
stitution, som drivs av staten eller som
åtnjuter bidrag av statsmedel."

Även om detta uttalande inte säger
så mycket, tyder det på en medveten-
het som förut saktats om att män-
niskor behöver och tydligen vill ha en
sammanhängande ledighet för att för-
nya sig.

Vår nuvarande justitieminister herr
Geijer kan inte bli vare sig förvånad
eller överraskad över de upprepade
framstötter som görs i denna fråga. Re-
dan för fem år sedan uttalade han sig
mycket positivt angående detta pro-
blem: "Tanken på en sammanhängan-
de ledighet är en av mina gamla käpp-
hästar. I framtiden blir man tvungen
att välja mellan olika alternativ, när det
gäller den ökade fritiden. En möjlighet
är kortare arbetsvecka" — och det har
vi nu fått — "en annan längre semester
varje år. En tredje möjlighet är att
den längre ledighet som kan ges skall
tjäna som en verklig period för åter-
hämtande av krafter och inte som den
nuvarande semestern främst tjäna till
att pusta ut efter ett års arbetsmödor.
Idén om en längre ledighet har före-
kommit på senare tid i en rad diskus-
sioner, och jag tror att det är ett system
som kommer att bli verklighet inom en
inte alltför avlägsen framtid." Jag före-
ställer mig att en på arbetsmarknads-
politiska frågor så driven jurist som
herr Geijer inte har ändrat ståndpunkt

— ännu mindre sedan också vuxenut-
bildningen kommit in i bilden.

Vårt förslag är att man i god tid tar
under övervägande, undersöker och ut-
reder de frågor som här måste beaktas
— att det är många sådana frågor har
både motionärerna och reservanterna
fullt klart för sig. En del uppslag har
motionärerna redan pekat på, men det
finns fler. Man kan tänka sig ledig-
heter i förhållande till en förlängd ak-
tiv yrkesperiod, alltså i förhållande till
pensioneringsåret. Man kan tänka sig
ledighet hopsamlad av ett par eller flera
års semestrar — det kanske passar dem
som verkligen vill vidareutbilda sig.
Den kan tänkas inbyggd i socialförsäk-
ringssystemet. Man måste ställa ledighe-
ten i förhållande till det antal år veder-
börande har arbetat i sitt yrke. Former-
na för arbetsgivarnas självklara med-
bestämmanderätt måste naturligtvis
också utredas. Självklart, säger motionä-
rerna, får kravet på sabbatsledighet inte
drivas därhän att viktiga funktioner
inom arbetslivet förhindras eller åsido-
sätts. Samförstånd mellan arbetstagare
och arbetsgivare är en självfallen för-
utsättning för ledigheten. En del av
dessa frågor kan naturligtvis lösas ge-
nom överenskommelse mellan parterna
på arbetsmarknaden, men inte alla.

De ekonomiska överenskommelserna
måste givetvis stå i blickpunkten, och
vi är inte mer verklighetsfrämmande
än att vi i dem ser frågekomplex som
det tar tid att noggrant överväga och
bringa till en acceptabel lösning. Det
är just på grund av alla dessa kompli-
cerade problem som vi — som inte ser
denna sabbatsledighet som en utopi —
vill i tid få en utredning som ordentligt
genomarbetar problemet.

Med dessa synpunkter ber jag, herr
talman, att få yrka bifall till reserva-
tionen.

Herr DAHLBERG (s):

Herr talman! Fru Hamrin-Thorell
gick ju långt utöver vad som krävs i

Om rätt till en längre sammanhängande ledighet från arbete

denna motion. Hon var inne på miljöfrågor och mycket annat.

Som fru Hamrin-Thorell sade har samma motionsyrkande behandlats vid två föregående riksdagar, 1966 och 1969. Sedan behandlingen vid fjolårets riksdag för några månader sedan har det ju inte hänt så mycket. År 1966 var motionen på remiss till berörda parter på arbetsmarknaden, till kommunförbund och landstingsförbund o. s. v. Vid remissbehandlingen var en hel del positiva till tanken. Dock var meningarna beträffande sättet att lösa detta delade — om det skulle ske avtalsvägen eller via lagstiftningen. Det var detta som gjorde att andra lagutskottet tog ställning på det sätt som här är redovisat.

Jag tror också att det finns ett sådant här behov, framför allt på vuxenutbildningssidan. Men om det skall vara ett sabbatsår utan krav på några som helst redovisningar av vad man skall använda det till, tror jag att frågan kommer i ett helt annat läge. Enligt klämman i reservationen skulle alla ha rätt att kräva sammanhängande semester. Detta är en stor arbetsmarknadsfråga, och man kan inte generellt säga att var och en skall ha denna rättighet. Vi har ont om arbetskraft, ofta kvalificerad sådan. Det gör att man måste pröva om man inte avtalsvägen kan lösa frågan. Andra lagutskottet har därför funnit att motionen i nuvarande läge inte behöver föranleda någon riksdagens åtgärd.

Jag ber alltså att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fru HAMRIN-THORELL (fp):

Herr talman! Jag undrar om herr Dahlberg under de senaste dagarna har läst igenom motionen ordentligt. Där finns nämligen angivet en rad möjligheter att använda sabbatsledigheten, t. ex. till studier, vidareutbildning, rekreation, samvaro med barnen och omhändertagande av dem. Man kan därför inte påstå att vi inte har givit exempel

på vad sabbatsledigheten skall användas till. Vi har i motionen också lärt oss att vi inte skall kalla det sabbatsår, vilket man har gjort som en överföring från engelskan. Vi har, därför att det mötte så mycken försmädlighet när vi sista gången tog upp den benämningen, i stället kallat det sammanhängande ledighet.

Dessutom är det inte alls meningen att alla människor skall ha denna ledighet. Av remissvaren har framgått att många inte alls vill ha sådan ledighet därför att arbetet innebär en så stor tillfredsställelse och är så lagom avvägt för dem att de anser det vara trivsammare och bättre att fortsätta med sitt arbete.

Det finns emellertid människor som blir hårt stressade av sitt arbete, och det var därför jag nämnde frågan om miljön. Den sattes in i det sammanhanget att urbaniseringen och en miljö som många människor vantrivs i skapar en stress som tillsammans med den stress vissa arbeten utövar på människor åstadkommer en psykisk ohälsa. Detta gör att de är i behov av och mycket gärna vill ha en större sammanhängande ledighet än vad en semester kan åstadkomma, även om denna är längre för en del yrkesutövare.

Jag tycker att herr Dahlberg, som ordentligt brukar sätta sig in i frågorna, kunde ha tagit litet bättre reda på vad vi egentligen vill med denna motion. Jag vill ytterligare påpeka att vi inte tror att detta kan ske i morgon och inte heller nästa år. Men det vore klokt att börja se på problemet för att i framtiden kunna genomföra denna reform.

Herr DAHLBERG (s):

Herr talman! Det är riktigt som fru Hamrin-Thorell säger att hon har angivit exempel på vad man skulle kunna åberopa för att få denna ledighet. Men alla vet att de personer det här är fråga om har arbeten, och om man skall ha ledighet är det ofta en arbetsmarknadsfråga.

Om rätt till en längre sammanhängande ledighet från arbete

Om man blir sjuk eller på grund av t. ex. stress behöver vila är det läkarna som skall utfärda intyg om detta. Det råder ingen tvekan om att man får ledighet, om en läkare sagt att man behöver vila för att återvinna sina själsliga krafter. En arbetsgivare kan inte vägra ledighet, om man av hälsoskäl är i behov av vila.

När det gäller ledighet för utbildning är väl arbetsgivarna i regel villiga att ge sådan, om utbildningen är av den arten att vederbörande behöver den för sitt arbete. Det ligger ju i företagets eget intresse. Men detta gäller kanske framför allt lärare. Ordinarie och extra ordinarie lärare kan ju få ledighet för utbildning.

Frågan gäller emellertid nu hela den svenska arbetsmarknaden, i vilken situation man än befinner sig. Det är alltså stora perspektiv som skulle öppnas, och man vet inte vart det hela skulle leda. Den allmänna försäkringen kommer också in i sammanhanget. Under en sådan ledighet som föreslås här måste man givetvis ha det skydd som den allmänna försäkringen innebär, i händelse av att man råkar ut för olycksfall eller sjukdom. Pensionspoäng skulle man också gå miste om. Frågan har alltså en stor ekonomisk räckvidd.

Jag tror liksom fru Hamrin-Thorell att samhället så småningom kommer dithän att medborgarna får rätt till en längre sammanhängande ledighet, men i dagens läge är många andra frågor mer aktuella än denna. Den mest aktuella vid årets riksdag har ju varit att få ned den allmänna arbetstiden från 42,5 till 40 timmar i veckan. Det är ett stort steg och kommer att ställa stora krav på arbetsmarknaden. Frågan är i vilken takt vi kan gå fram och hur mycket näringslivet och arbetsmarknaden tål.

Men att det finns ett behov och att detta är ett problem, därom råder inga delade meningar.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr förste vice talmannen

jämlikt därunder framkomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Fru *Hamrin-Thorell* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 16, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid fru *Hamrin-Thorell* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 90;

Nej — 14.

Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Föredrogos ånyo tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 10, i anledning av motion om slopande av taxeringsbevis vid ansökan om lagfart;

nr 16, i anledning av motioner om rätt att avlägga prov för körkort med automatväxlad bil; och

nr 17, i anledning av motion om upphävande av rätten i vissa fall att döda annans katt.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. miljövården, m. m.

Föredrogs ånyo tredje lagutskottets utlåtande nr 18, i anledning av motioner om vissa ändringar i miljöskyddslagen m. m.

Tredje lagutskottet hade behandlat två inom riksdagen väckta och till lagutskott hänvisade motioner, nr 119 i första kammaren av herrar *Wirtén* och *Skårman* samt nr 130 i andra kammaren av herr *Tobé m. fl.*

I motionerna, vilka voro likalydande, hade anhållits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära förslag till komplettering av miljöskyddslagen av innebörden,

1. att tillståndsplikt infördes beträffande vägar och flygplatser,

2. att minimireglerna för utsläpp av avloppsvatten från vattenklosett eller tätbebyggelse omfattade krav på minst biologisk rening samt

3. att en tidsplan fastställdes för övergång till biologisk rening vid redan befintliga reningsverk.

Vidare hade utskottet behandlat två till lagutskott hänvisade motioner, nr 415 i första kammaren av herr *Bohman m. fl.* och nr 459 i andra kammaren av herr *Holmberg m. fl.*, i vilka likalydande motioner yrkats, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla om a) att förslag till riksplän angivande högsta tillåtna immissionsgränser för olika delar av vårt land måtte föreläggas riksdagen för godkännande, b) skyndsamt utredning av frågan rörande en samordnad och effektiv kontroll av tillämpningen av gällande föreskrifter rörande miljövården.

Ang. miljövården, m. m.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på återopade grunder hemställt,

A. att motionerna I: 119 och II: 130, såvitt avsåge tillståndsplikt i fråga om vägar och flygplatser, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

B. att motionerna I: 119 och II: 130, såvitt avsåge rening av avloppsvatten från vattenklosett eller tätbebyggelse m. m., icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

C. att motionerna I: 415 och II: 459, såvitt avsåge förslag till riksplän rörande immissionsgränser, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; samt

D. att motionerna I: 415 och II: 459, såvitt avsåge kontroll av tillämpningen av gällande föreskrifter rörande miljövården, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

vid A i utskottets hemställan

I, beträffande frågan om tillståndsplikt enligt miljöskyddslagen för vägar och flygplatser, av herrar *Åkesson* (fp), *Ernulf* (fp), *Lidgard* (m), *Tobé* (fp) och *Hedin* (m), vilka ansett att utskottets yttrande bort i viss del hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under A hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 119 och II: 130, såvitt nu vore i fråga, hos Kungl. Maj:t anhålla, att tillståndsplikt enligt miljöskyddslagen måtte införas i fråga om vägar och flygplatser;

vid B i utskottets hemställan

II, beträffande frågan om rening av avloppsvatten från tätbebyggelse och vattenklosett, av herrar *Åkesson* (fp), *Ernulf* (fp), *Lidgard* (m), *Tobé* (fp) och *Hedin* (m), vilka ansett, att utskottets yttrande i viss angiven del bort erhålla den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under B hemställa,

Ang. miljövården, m. m.

a. att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 119 och II: 130 hos Kungl. Maj:t anhålla, att riksdagen måtte föreläggas förslag till bestämmelser om minst biologisk rening av avloppsvatten som härrörde från tätbebyggelse i enlighet med vad reservanternas anförts;

b. att motionerna, såvitt nu vore i fråga, i övrigt icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

vid C i utskottets hemställan

III, beträffande frågan om förslag till riksplan rörande immissionsgränser, av herrar *Lidgard* (m) och *Hedin* (m), vilka ansett, att utskottets yttrande i viss del bort lyda så, som denna reservation visade, samt att utskottet bort under C hemställa, att riksdagen med bifall till yrkandet i motionerna I: 415 och II: 459, såvitt nu vore i fråga, hos Kungl. Maj:t måtte anhålla att förslag till riksplan, vari högsta tillåtna immissionsgränser för olika delar av vårt land funnes angivna, måtte föreläggas riksdagen för godkännande;

vid D i utskottets hemställan

IV, beträffande kontroll av tillämpningen av gällande föreskrifter rörande miljövården, av herrar *Lidgard* (m) och *Hedin* (m), vilka ansett, att utskottets yttrande i viss del bort erhålla den avfattning, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under D hemställa, att riksdagen med bifall till motionerna I: 415 och II: 459, såvitt nu vore i fråga, hos Kungl. Maj:t måtte anhålla om skyndsamt utredning av frågan rörande en samordnad och effektiv kontroll av tillämpningen av gällande föreskrifter rörande miljövården.

Herr ERNULF (fp):

Herr talman! Reservationerna I och II till tredje lagutskottets utlåtande nr 18 är i stort sett en uppföljning av ett par reservationer som avgavs när miljöskyddslagen antogs av riksdagen år

1969, och jag skall därför bara i korthet nu beröra dem.

I reservation I upprepas kravet på att vägar och flygplatser skall vara underkastade samma tillståndsplikt enligt miljöskyddslagen som andra miljöstörande anläggningar. Visserligen är det riktigt att frågan om anläggning av vägar och flygplatser prövas i särskild ordning, men den prövningen sker i första rummet från exploateringssynpunkt och icke från miljövårdssynpunkt, även om naturligtvis myndigheterna i den utsträckning de finner lämpligt kan ta en viss hänsyn till miljöfrågorna. Om man emellertid föreskriver en prövning också enligt miljöskyddslagen, får man en garanti för att även miljösynpunkterna beaktas.

Vi har ju under senare år sett exempel på anläggning av flygplats där det verkligen hade varit angeläget att miljöskyddssynpunkterna fått komma till tals på ett annat sätt än som skett. Jag tror att herr Skärman närmare kommer att belysa detta förhållande, och jag begränsar mig därför nu till att yrka bifall till reservation I.

Reservation II avser en annan fråga, nämligen hur mycket man skall rena avloppsvattnet. Föroreningen av sjöar och floder har nått en sådan omfattning världen över att man mer och mer börjar komma på det klara med att radikala och effektiva åtgärder i fråga om rening av avloppsvatten är nödvändiga för att det inte skall uppstå skador som inte kan repareras eller som det i varje fall kommer att kosta mycket stora belopp att reparera. Det är därför alldeles otillräckligt att räkna med slamavskiljning som en godtagbar reningsmetod. I reservationen hävdar vi att höggradig biologisk rening bör vara det normala minimum när man renar avloppsvatten. Vi anser det angeläget att lagtexten klart ger uttryck åt detta.

Det är av den anledningen, herr talman, som jag också yrkar bifall till reservation II.

Herr SKÄRMAN (fp):

Herr talman! Motionsparet I: 119 — där jag är medmotionär — och II: 130 rör frågor om komplettering av den miljöskyddslag, som vi så sent som föregående år antagit och som ännu inte varit i kraft fullt ett år.

I samband med propositionens framläggande väckte folkpartiet en omfattande och genomarbetad motion med bl. a. just de yrkanden, som vi nu åter för fram.

Jag vill med några exempel från fältet motivera, varför vi anser att tillståndsplikt är erforderlig även för vägar och flygplatser. Vi har avstått från att begära koncessionsplikt för järnvägar, då utbyggnad av sådana knappast förekommer längre. Från min egen praktik kan jag annars påvisa, att t. o. m. vid utbyggande av dubbelspår stora obehag i form av bullerstörning kan uppstå utan att järnvägens grannfastigheter ens betraktats som sakägare, därför att dessa fastigheter inte ansågs direkt berörda av järnvägsbreddningen som utfördes på järnvägens egen mark. Men spåren flyttades in på knutarna till vederbörande fastigheter.

När det gäller vägar sker bedömningen på samma sätt. En fastighet kan ligga hur nära som helst intill en nybyggd eller utbyggd väg och bli bullerskadad utan att den i juridiskt hänseende anses berörd. Vid Partille t. ex. har Europaväg 3 utbyggts med fyra filer och breda banketter. Följden har blivit att några år tidigare byggda, stora hyreshus kommit så nära motortrafiken och blivit så bullerstörda, att kommunens hälsovårdsnämnd nödgats ingripa och utdöma vissa bostäder. Nu står således moderna lägenheter obebodda där. På många platser har väg byggts så nära villor att bullerstörningen blivit olidlig, utan att ägarna ens betraktats som sakägare av samma skäl som jag nämnde när det gällde järnvägsbreddningen.

När det gäller flygplatser är förhållandena sådana, att större och mera bullerstörande flygplanstyper kan in-

Ang. miljövärden, m. m.

föras utan att grannfastigheterna är att anse såsom sakägare. Statsverket har när det gäller militära flygplatser visat ett visst föredöme, det måste man erkänna. Om man vid en flygplats börjat flyga med Tunnan, J 29, och sedan övergår till plan av typen Lansen eller Draken, som i starten drar på med efterbrännkammare som dånar kraftigt, då blir bullret enormt förstorat. Detta anses i alla fall inte beröra fastighetsägarna såsom sakägare i närheten av flygplatsen. Och ännu värre blir det väl när Viggen kommer. Ändå sker ingen ändring i rättsställningen. Enbart av tillmötesgående från statens sida har oboeoliga fastigheter blivit inlösta. Ersättning för det intrång som bullerökningen medförde kunde dock inte medgivas och inte heller ersättning för den värdeminskning som den ökade störningen måste ha fört med sig.

I anförda fall borde det ha varit självklart att frågan om ändrade vägar, införandet av annan flygplanstyp eller omläggning av start- och landningsbanor för flyget borde vara beroende av tillståndsplikt enligt 6 § miljöskyddslagen, vilket krävs för all annan miljöskadlig verksamhet. En sådan prövning skulle automatiskt medföra att problemet med bullerstörningarna löstes men även att de betydande ingrepp i naturen som nyanläggning av vägar och flygplatser innebär reglerades. Vi behöver i detta fall bara tänka på Sturup. Bedömningen skulle komma att ske på ett föredömligt likartat sätt för alla slag av miljöskadande anläggningar.

Herr talman! Jag ber därmed att få tillstyrka bifall till reservation I.

På samma sätt kan påvisas, hur avloppsutsläppen i många fall medfört så allvarligt förorenande att det inneburit utbredda rubbningar i den naturliga balansen i vattensystemen. Det fordras därför krafttag för att komma till rätta med föroreningarna. Av denna anledning envisas vi med att kräva minst biologisk rening för utsläpp av avloppsvatten från vattenklosett eller från tät-

Ang. miljövärden, m. m.

bebyggelse. Lagen har enligt vår mening i detta hänseende en alltför låg ambitionsgrad. Vi anser att det är bättre med en hög ambitionsgrad i lagen, som man när det gäller befintliga anläggningar lättare kan dispensera från, än en låg ambitionsgrad, som lätt blir normerande även för nya anläggningar.

Herr talman! Jag ber med denna korta motivering att få yrka bifall även till reservation II.

Herr **OHLSSON, EBBE**, (m):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationerna III och IV, som innebär bifall till motionerna I: 415 och II: 459.

Herr **KARLSSON, GÖRAN**, (s):

Herr talman! Som ett par av de föregående talarna anført, är det inte länge sedan denna nya miljöskyddslag genomfördes — den har bara varit i tillämpning åtta månader. Följaktligen kan väl sägas att det är litet för tidigt att ändra lagens innehåll. De anföranden som både herr Ernulf och herr Skårman har hållit innebär väl bara en upprepning av vad man från folkpartiets sida sade vid förra årets debatter, när denna lag antogs. Det dubbelkommando som folkpartiet i dag begagnar sig av, med både herr Ernulf och herr Skårman som talare, får väl närmast ses som exempel på att det finns ambitioner. Men vi har ingen anledning att från dessa utgångspunkter gå med på vad reservanterna föreslagit, allra helst som utskottet i år har en större majoritet bakom sig, eftersom centerpartiets representanter i detta fall inte ställt upp på folkpartiets och moderata samlingspartiets sida. Följaktligen kan sägas att **det nu står en starkare majoritet bakom utskottets förslag**, som innebär ett direkt avslag på de motioner som i detta ärende väckts. Bara några ord om dem!

Både herr Ernulf och herr Skårman

tog upp vägarna och flygplatserna i sina resonemang. Jag vill bara säga att det ju redan i dag finns en tillståndsgivning när det gäller tillkomsten av vägar och flygplatser, och det finns därför ingen anledning att vidga tillståndsplikten enligt miljöskyddslagen på det sätt som här föreslagits.

Herr Skårman anförde exempel på att järnvägar byggs dubbelspåriga och att detta åstadkommer bullerskador. Jag skulle då vilja ställa följande fråga: Menar herr Skårman att man måste flytta hela denna järnvägslinje? Detta måste nämligen bli konsekvensen av det inlägg som herr Skårman här gjorde. Men jag kan inte tänka mig att man utan vidare kan ge sig på att ändra sträckningen av en hel järnväg bara därför att den åstadkommer dessa skador. Det har ju bullrat tidigare där järnvägen ligger, och det är väl inte heller tätare tågförbindelser bara därför att man kör på dubbla spår. Jag tycker att det exempel herr Skårman anförde inte säger någonting alls. Ungefär samma bedömning vill jag göra av hans resonemang beträffande flygplatserna — det var mest om de militära flygfälten han talade.

Jag medger gärna att det är i allra högsta grad obehagligt med bullret vid dessa platser, men menar man allvar med talet om en prövning med hänsyn till miljön, så kan ju konsekvensen bli en flyttning av de militära flygfälten med oerhörda kostnader för det svenska samhället. Jag ser till den sidan av saken, ty den måste tas med i bedömningen när man skall ta ställning till motionsförslaget om en kontroll ur miljösynpunkt i fråga om tillkomsten av olika anläggningar.

Herr talman! Jag skall nöja mig med detta. Utskottet har utförligt skildrat sin ståndpunkt, vilken överensstämmer med det beslut som riksdagen fattade i fjol. Det är bara en kort tid sedan lagen antogs, och det finns följaktligen ingen anledning att nu göra några ändringar i den. Herr Ebbe Ohlsson gav sig inte

in på någon sakbedömning av moderata samlingspartiets reservationer, och jag kan därför begränsa mig till att såväl på dessa punkter som på de övriga yrka bifall till utskottets förslag.

Herr SKÄRMAN (fp):

Herr talman! Herr Göran Karlsson ställde en direkt fråga till mig. Men först skall jag kanske förklara varför vi vill ha in en koncessionsprövning av vägar och flygplatser i miljöskyddslagen. Meningen är att man skall få en likartad bedömning och inte kunna slinka ifrån att betrakta grannar till dessa vägar eller flygplatser såsom berörda sakägare därför att deras mark inte berörs utan bara råkar ligga bredvid. Sådan är nämligen den officiella bedömning som har gällt och fortfarande gäller vid fastställandet av en vägplan eller byggandet av en flygplats.

I fråga om järnvägarna har vi inte yrkat något, men även där ställde herr Göran Karlsson en fråga. Jag vill nämna ett fall mellan Herrljunga och Alingsås. Där byggdes ett dubbelspår, och spåret flyttades för att få en bättre kurvdragning. Det var inte fråga om att flytta järnvägslinjen eller att lägga ned den. Det gällde stambanan mellan Stockholm och Göteborg. Genom den nya kurvdragningen kom det ena spåret att ligga alldeles intill knuten av ett bostadshus. Den ingenjör som planlade arbetet antog att järnvägen ägde all mark som var berörd. Således var tomtägaren inte berörd av ändringen utan fick dessa snälltåg, som går med 130 kilometer i timmen, susande förbi husknuten på tre, fyra meters håll, vilket naturligtvis gjorde att huset inte var beboeligt. Nu fanns det inga gränsmärken. Ägrogränsen var kanske inte så klar, och markägaren begärde därför en gränsbestämning. Efter mycket mätande och utredande visade det sig att SJ faktiskt hade lagt beslag på, jag kan inte säga hur mycket, men i varje fall några kvadratmeter av hans mark. Där-

med blev han sakägare, och SJ fick helt enkelt lösa in huset.

Genom miljöskyddslagen skulle man kunna få en likartad bedömning av alla miljöskadehänsyn. Meningen är alls inte att förhindra att det byggs en väg eller flyttas en järnväg, men de som lider skada genom buller eller störningar på annat sätt skall behandlas lika i alla situationer.

Jag vidhåller, herr talman, mitt yrkande om bifall till reservationerna I och II.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr förste vice talman, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande varje punkt av utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan.

Därefter gjorde herr förste vice talmannen enligt de rörande *punkten A* förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Åkesson m. fl. vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Ernulf* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad tredje lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 18 punkten A, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Åkesson m. fl. vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositio-

Ang. miljövården, m. m.

nen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Ernulf* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 69;

Nej — 38.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Fru *Wallentheim* (s) anmälde, att hon vid den nu företagna voteringen avsett att rösta nej men av misstag nedtryckt ja-knappen.

I fråga om *punkten B*, fortsatte herr förste vice talmannen, hade yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Åkesson m. fl. vid punkten avgivna reservationen.

Sedermera gjorde herr förste vice talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Ernulf* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter givna varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad tredje lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 18 punkten B, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Åkesson m. fl. vid punkten avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Ernulf* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 69;

Nej — 38.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Vidare gjorde herr förste vice talmannen i enlighet med de angående *punkten C* framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herrar Lidgard och Hedin vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Ohlsson, Ebbe*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter givna varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad tredje lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 18 punkten C, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herrar Lidgard och Hedin vid punkten avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Ohlsson, Ebbe*, begärde rösträkning, verkställdes nu

Om anslag ur jaktvårdsfonden till Jägarnas riksförbund-Landsbygdens jägare
 votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 89;
 Nej — 18.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Ytterligare gjorde herr förste vice talmannen enligt de avseende *punkten D* förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare därpå att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i den av herrar Lidgard och Hedin vid *punkten* avgivna reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Ohlsson, Ebbe*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad tredje lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 18 *punkten D*, röstar

Ja;
 Den, det ej vill, röstar
 Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herrar Lidgard och Hedin vid *punkten* avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Ohlsson, Ebbe*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 89;
 Nej — 17.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Föredrogos ånyo tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 19, i anledning av motioner om överförande till de allmänna domstolarna av ärenden angående återkallande av körkort; samt

nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om allmän folk- och bostadsräkning.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 6, i anledning av motioner om ökat stöd åt jordbruket i norra Sverige;

nr 7, i anledning av motioner om statsbidrag till underhåll av skogsvägar; och

nr 8, i anledning av motioner om kondemneringsbidrag för fiskefartyg.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Om anslag ur jaktvårdsfonden till Jägarnas riksförbund-Landsbygdens jägare

Föredrogos ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 9, i anledning av motioner om anslag ur jaktvårdsfonden till Jägarnas riksförbund-Landsbygdens jägare.

I de likalydande motionerna I: 917, av herr *Andersson, Ivar*, och herr *Karlsson, Ove*, samt II: 1105, av herr *Wikner m. fl.*, hade yrkats, att riksdagen skulle besluta att uttala sig för att ett årligt anslag ur jaktvårdsfonden om 225 000 kronor borde tillerkännas Jägarnas riksförbund-Landsbygdens jägare.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte lämna motionerna I: 917 och II: 1105 utan åtgärd.

Om anslag ur jaktvårdsfonden till Jägarnas riksförbund-Landsbygdens jägare

Reservation hade anförts av herrar *Lage Svedberg* (s), *Wikner* (s), *Nygren* (s) och *Brännström* (s), vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 917 och II: 1105 som sin mening giva Kungl. Maj:t till känna vad reservanternas anført angående årligt anslag ur jaktvårdsfonden till Jägarnas riksförbund-Landsbygdens jägare.

Herr **KARLSSON, OVE**, (s):

Herr talman! I jordbruksutskottets utlåtande nr 9 behandlas motionsparet I: 917 och II: 1105, vari frågan om anslag till Jägarnas riksförbund-Landsbygdens jägare toges upp. Utskottsmajoriteten hänvisar i utlåtandet till den tidigare riksdagsbehandlingen av denna fråga och till tidigare utskottsutlåtanden samt avslår yrkandet.

Vi befinner oss ändå i en något anorlunda situation i dag än vi gjort tidigare. Administrativ oklarhet bör inte kunna motivera ett avslag från riksdagens sida, vilket tidigare hävdats. Riksdagen har också tidigare uttalat sig för att bidrag kan utgå till annan organisation än Svenska jägareförbundet. Eftersom det nu förekommer ett samarbete mellan organisationerna, som man också hoppats på tidigare, bör den argumenteringen vara undanröjd.

Med hänsyn till omfattningen av Jägarnas riksförbund-Landsbygdens jägare — förbundet är numera en ganska stor organisation som är representerad i 20 län och har 135 avdelningar — och till förbundets stora insatser på jakt- och viltvårdens område samt till den kursverksamhet som förbundet bedriver på dessa områden torde det vara ganska svårt att i fortsättningen hålla förbundet utanför möjlighet att erhålla anslag ur jaktvårdsfonden.

Herr talman! Jag ber att med det anförda få yrka bifall till reservationen av herr Lage Svedberg m. fl.

Herr **MOSSBERGER** (s):

Herr talman! Det finns inte någon anledning att i dag taga upp en debatt i denna fråga. Kammarrens ledamöter känner mycket väl till de argument som anförts i tidigare debatter i frågan, och det har icke tillkommit något nytt som skulle kunna ge utskottet anledning att ändra sin ståndpunkt. Därför tror jag att kammarrens ledamöter även denna gång kommer att följa utskottets hemställan.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr förste vice talmannen jämlikt därunder framkomna yrkanden propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Karlsson, Ove*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 9, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarrens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstade för ja-propositionen.

Om åtgärder för att hindra utrotning av vissa djurarter

Då emellertid herr *Karlsson, Ove*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 84;
Nej — 14.

Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Föredrogos ånyo allmänna beredningsutskottets utlåtanden:

nr 6, i anledning av motion angående grunderna för utdelning av utmärkelsen "För nit och redlighet i rikets tjänst"; samt

nr 7, i anledning av motion om tillvaratagande av arkivmaterial i samband med företagsnedläggningar.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Om åtgärder för att hindra utrotning av vissa djurarter

Föredrogos ånyo allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 8, i anledning av motioner om åtgärder för att hindra utrotning av vissa djurarter.

I de likalydande, till allmänna beredningsutskottet hänvisade motionerna I: 955, av fru *Florén-Winther*, och II: 1134, av herr *Lothigius m. fl.*, hade yrkats, att riksdagen skulle besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad i motionerna anförts angående åtgärder för att hindra utrotning av i motionerna angivna djurarter samt att i motionerna diskuterade frågeställningar skulle upptagas till överläggningar vid Förenta nationernas miljövärdskonferens i Stockholm år 1972.

Utskottet hade i det nu förevarande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att de likalydande motionerna I: 955 och II: 1134 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Fru **FLOREN-WINTHER** (m):

Herr talman! De flesta remissinstanserna har ju ställt sig positiva till motionerna I: 955 och II: 1134. I motionerna föreslogs åtgärder för att förhindra utrotning av vissa djurarter, varjämte vi önskade att de i motionerna diskuterade frågeställningarna skulle upptagas till överläggningar vid Förenta nationernas miljövärdskonferens.

Utskottet har avslagit båda yrkandena och har gjort det framför allt med den motiveringen att miljökonferensen inte kommer att ta upp dessa problem. Nu är ju programmet för FN:s miljövärdskonferens preliminärt, vilket också framgår av utskottets utlåtande. Vi motionärer hade trott att vi var ute i god tid, eftersom det återstår två år för att förbereda behandlingen av olika frågor där. Vi har ansett att naturvården med sikte på de vilda djuren och deras bevarande i framtiden är en viktig fråga som bör vara med vid en naturvärdskonferens. Men vi hoppas att frågan hålls levande i andra sammanhang.

Även om jag, herr talman, inte kommer att ställa något yrkande, uttrycker jag en förhoppning att vid den fortsatta behandlingen av olika miljöfrågor också olika djurarters möjligheter att överleva beaktas. Frågan om de vilda djuren och deras framtid i Sverige är viktig, framför allt för samerna. Med en stor rovdjursstam blir antalet rivna renar högt — den senaste statistiken visade 996 rivna renar under ett år. Det tyder på att rovdjursstammen kan medföra vissa problem. Ändå anser motionärerna att också de inhemska rovdjuren måste bevaras. Hela denna fråga bör, anser vi, ytterligare bevakas i både svenska och internationella sammanhang.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt.

Om kontroll av bilhandel och bilreparationer

Föredrogs ånyo allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 9, i anledning av motioner om kontroll av bilhandel och bilreparationer.

I de likalydande, till allmänna beredningsutskottet hänvisade motionerna I: 63, av herr *Sveningsson m. fl.*, och II: 79, av fru *Sundberg m. fl.*, hade föreslagits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla om en utredning angående förutsättningarna för avvägbringande av en sådan kontroll på sektorn bilhandel och bilreparationer, att kvarstående ur trafiksäkerhets- och konsumentsynpunkt allvarliga missförhållanden i möjligaste mån undanröjdes.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på återopade grunder hemställt, att de likalydande motionerna I: 63 och II: 79 måtte anses besvarade med vad utskottet i utlåtandet anförde.

Herr SVENINGSSON (m):

Herr talman! Även om jag har begärt ordet vid behandlingen av detta enhälliga utlåtande vill jag säga ifrån att jag inte har för avsikt att framställa något yrkande. Ingen skall därför behöva komma för sent till tåget eller flyget för den sakens skull.

Allmänna beredningsutskottets utlåtande i år om min motion — som jag i dessa frågor om bilhandeln och bilreparationerna har lämnat för tredje gången — har fått en mera välvillig utformning än tidigare, och jag är tacksam för den förändring till det bättre som här har inträffat.

Det är inte möjligt annat än att alla måste uppmärksamma vad som händer och sker med bilarna ute på olika håll i landet. Framför allt är jag tacksam för att utskottet har insett nödvändigheten av att det här i vissa fall blir en annan ordning med bilhandeln och bilreparationerna. Det uttalande som utskottet gör tycker jag även bör föras

till kammarens protokoll: "Utskottet delar motionärernas uppfattning om att den kontroll, som nu utövas över bilhandeln, inte är tillfredsställande, och utskottet ser mycket allvarligt på frågan. Inte minst från trafiksäkerhetsynpunkt är det av största vikt att den av motionärerna patalade 'skumraskhandeln' saneras." Detta uttalande är värdefullt för frågans vidare behandling.

Nu är utskottet överens med motionärerna om behovet av en bättre kontroll över bilhandeln och bilreparationerna. Det förefaller därför som om den saken inte behöver diskuteras vidare. Annars skulle jag kunna redovisa en hel del material i detta avseende.

Utskottet har också fått erfara att det blir allt svårare för varje år som går att hitta någon remissinstans som inte inser att förhållandena är sådana att det är angeläget att rätta till dem. Utskottet tillstyrker därför utredning.

Vad som främst är angeläget är att dessa skumma och ansvarslösa individer som direkt lurar folk när det gäller bilaffärer och bilreparationer antingen får ändra på sina affärsprinciper eller också på ett eller annat sätt får sluta med sin ansvarslösa verksamhet. De som svarar för dessa avarter på bilmarknaden måste fostras till en annan inställning. Enbart här i Stockholm räknar man med att ungefär 150 personer driver rörelse med bilar efter vad man kan kalla för ansvarslösa principer.

Däremot kan jag inte vara lika belåten med det resultat som utskottet kommer fram till när man nu ställer förhoppningar på att konsumentutredningen, visserligen efter tilläggsdirektiv som utfärdas, skall komma fram till ett förslag om en för konsumenterna och samhället godtagbar ordning för framtiden. Var och en förstår att det inte är möjligt att åstadkomma en individuell konsumentupplysning i fråga om gamla bilar. Två bilar som är lika gamla och har körts samma vägsträcka kan vara av väsentligt olika värde. Den ene

Om kartläggning av mångsyssleriet inom politiken

föraren har skött bilen och handskats väl med den, medan den andre föraren kanske har varit rena motsatsen. Att lämna en individuell konsumentupplysning i fråga om de 400 000—500 000 begagnade bilar som varje år byter ägare är inte möjligt.

År 1968 hade utskottet en förhoppning om att den då tillsatta reklamationenämnden skulle klara av dessa bekymmer med bilaffärerna och bilreparationerna. År 1969 hade utskottet inte längre denna förhoppning, eftersom reklamationenämnden då hade tillstyrkt vår motion om en utredning.

I debatten här i kammaren förra året uttalade utskottets talesman mycket stora förhoppningar på trafiksäkerhetsverket. Detta verk skulle få ökade anslag, och fick man bara de anslag som behövdes till trafiksäkerhetsverket skulle frågan lösas — inget tvivel om den saken. Varken reklamationenämnden eller trafiksäkerhetsverket har dock funnit någon lösning.

Med den inställning utskottet nu har, åtminstone inledningsvis i sitt utlåtande, borde utskottet ha bifallit motionen och överlåtit till Kungl. Maj:t att bestämma hur utredningen skall ske. Eller också borde utskottet ha föreslagit att motionen med utskottets utlåtande skulle överlämnas till den utredning som fått i uppdrag att syssla med dessa bilfrågor.

En bättre ordning och en större trygghet i fråga om bilaffärerna och bilreparationerna måste enligt min mening byggas på en allmän och bättre ansvarskänsla och hänsyn mot samhället och den enskilde medborgaren. Även de som svarar för avarterna på bilmarknaden måste, som jag redan sagt, fostras till en annan inställning. Den hänsyn och den ansvarskänsla jag här åsyftar finns redan hos de flesta som yrkesmässigt sysslar med bilar. Målsättningen måste vara att skapa den ansvarskänsla hos alla inom motorbranschen som är så angeläget.

I det läge frågan nu befinner sig av-

står jag, herr talman, från att framställa något yrkande.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning av allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 10, i anledning av motioner angående ett system att motverka skadeverkningarna av viss reklam, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Om kartläggning av mångsyssleriet inom politiken

Föredrogs ånyo allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 11, i anledning av motion om kartläggning av mångsyssleriet inom politiken.

I en till allmänna beredningsutskottet hänvisad motion, II: 1107, av herr *Ahlmark*, hade anhallits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte taga initiativ till en kartläggning av "mångsyssleriets" omfattning och verkningar i svensk politik.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på anförda skäl hemställt, att motionen II: 1107 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Eric Peterson*, *Kilsmo*, *Rimås* och *Sellgren* (samtliga fp), vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motion II: 1107 i skrivelse till Kungl. Maj:t som sin mening giva till känna vad reservanterna anfört.

Herr **KILSMO** (fp):

Herr talman! Motionen om kartläggning av mångsyssleriet inom politiken kan inte påstås vara särskilt populär bland riksdagsmännen och andra poli-

Om kartläggning av mångsyssleriet inom politiken

tiskt engagerade människor, men icke desto mindre är den ytterst aktuell.

Jag kan inte se annat än att vi skulle vara i behov av en ordentlig kartläggning av mångsyssleriet inom politiken. Att frågan är aktuell visar den ögonblickliga situation som vi just nu befinner oss i. Under de senaste omröstningarna har 42, 43, 42 respektive 43 personer i första kammaren varit borta. Varför? Troligen är inte alla sjuka, vilket skulle varit en godtagbar motivering för deras bortovaro. En del måste givetvis vara borta, därför att just riksdagsmän behövs för vissa uppdrag. Men varför är de andra borta? Det kan väl inte vara så att de är borta av ren slöhet, utan man får väl tolka allt till det bästa och förmoda att de är borta på grund av att de har andra uppdrag att verkställa.

Vi har haft ett praktexempel i fråga om uppdragsmängd också i denna kammar, där vi har haft förmånen att ha åtminstone en person med 200 uppdrag jämte riksdagsuppdraget. Det är inte dåligt! Av den anledningen anser jag att en vederhäftig kartläggning av mångsyssleriet är mycket välmotiverad. Därigenom skulle vi som har något att bestämma i de olika instanser som fördelar de mångfaldiga uppdragen kunna göra det på grundval av en vederhäftig redovisning. Det är inte i alla situationer som de politiska föreningarna, mötena och sammanträdena kan verkställa något sådant, ty vi vet att där ambitionerna har sin förankring i armbågarna är det nästan omöjligt att komma till rätta med detta problem. Det är inte sällan människorna inom politiken är begåvade med mycket kraftiga armbågar.

Av denna anledning har fyra stackars folkpartister i beredningsutskottet skrivit en reservation, och jag ber, herr talman, att frimodigt få yrka bifall till denna reservation.

Herr CARLSSON, OSCAR, (s):

Herr talman! I mångt och mycket av det herr Kilsmo sade kan jag instämma. Jag kan också instämma i det sista han sade i sitt anförande, att det är synd om de stackars folkpartisterna i utskottet som sålunda betygat att de inte kan ordna denna fråga inom sitt eget parti utan måste stödja sig på ett riksdagsbeslut för att kunna komma till rätta med mångsyssleriet.

Jag har den uppfattningen — och den delas av beredningsutskottets majoritet — att detta till syvende og sidst är en de politiska partiernas angelägenhet. I dessa dagar då vi skall nominera kandidater till landsting, kommunalfullmäktige, riksdag o. s. v. har vi ett lämpligt tillfälle att inom alla de olika politiska partierna ta upp denna fråga till diskussion. Så sker också, i varje fall inom det parti som jag representerar, och vi anser att frågan om en breddning och förstärkning av den kommunala demokratin äger stor aktualitet i den allmänna debatten i dag. Vi hoppas och förutsätter att partierna vid fördelningen av uppdrag tar hänsyn härtill och till de önskemål som bringat denna motion till riksdagens bord.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr KILSMO (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skulle inte alls ha begärt ordet igen med anledning av det sakliga inlägg som herr Carlsson här höll. Men eftersom han gjorde en liten extra utflykt i början vill jag avvisa denna orättvisa och felaktiga beskyllning som han där kom med. Det är ju inte så att det bara är folkpartiet som kan ha sina bekymmer — visst har vi det — men beträffande mångsyssleriet tror jag nog att herr Carlssons parti tar priset. Det finns ju som alla väl vet en utredning som är publicerad i Aftonbladet den 9 mars, där det bl. a. sägs att av herr Carlssons partivänner har en 28 uppdrag, en 20 uppdrag, en 23 uppdrag,

Om kartläggning av mångsyssleriet inom politiken

en annan 20 uppdrag och ytterligare en annan nämnd person 20 uppdrag. Jag sitter i ett landsting, där herr Carlssons parti har majoritet, och bevare mig väl så många uppdrag några få representanter där plockar till sig.

Jag tror därför att man inte skall beskylla andra partier för att de har stora problem i detta avseende utan i stället sanningsenligt säga, att detta är en allvarlig fråga för alla politiska partier inklusive det största partiet. Då talar man sanning.

Fröken STENBERG (m):

Herr talman! Mitt namn står under utskottets majoritetsskrivning, och det är bara en kompletterande synpunkt jag skulle vilja lägga till protokollet.

I utskottets skrivning sägs bl. a. att den s. k. kommunalforskningsgruppen i sin undersökning lär uppmärksamma frågeställningen omkring riksdagsledamöters och andra politikernas olika engagemang.

Då vore det anser jag, herr talman, värdefullt om också spridningen av förtroendeuppdrag på riksregional och kommunal nivå mellan den kvinnliga och manliga politiska representationen kunde belysas. Det är ju som bekant endast i 50 år som den svenska kvinnan formellt — i och med att hon fick rösträtt — räknats som fullmyndig medborgare. Hennes etablering i politiken får nog sägas ha gått långsamt. I riksdagen har ju antalet kvinnliga ledamöter aldrig nått över 15-procentstrecket, och siffrorna för kommuner och landsting är också låga.

Det vore därför intressant att få en vetenskaplig analys som ger en jämförelse av fördelningen på politiska uppdrag — "mångsyssleriet" alltså — mellan förtroendevalda kvinnor och män.

Det vore intressant att få vetenskapligt belagt om det fortfarande kan sägas att det saknas kompetenta kvinnor och att få belagt om det kanske bara är fördomar som gör att fördelningen av upp-

drag i det avseendet är så sned som man kan ana av den tillgängliga statistiken.

Mina ärade manliga kammarkolleger kanske ursäktar — och det gör ni väl så här inför påskledigheten — att jag citerar en manlig politiker nämligen liberalen Bror Petrén, som i ett brev till Kerstin Hesselgren år 1936 som orsak anger något som han kallar för "männens egen framkomstönskan". Är förhållandet möjligen detsamma nu? Det befaras ju som bekant inför kommunsammanslagningen att det minskade antalet förtroendeposter och politiska uppdrag i första hand kommer att gå ut över kvinnorna och detta ibland med den argumentationen "att platserna är ju så dyrbara".

Jag har i olika sammanhang och från skilda partiers kvinnor, senast vid ett stort nämndkvinnomöte, fått ta del av dessa farhågor, vilka jag härmed framför.

Det vore därför intressant att genom kommunalforskningsgruppen få en redogörelse för hur just uppdragsfördelningen ser ut mellan de politiskt aktiva männen och kvinnorna. Jag vill här citera utskottets skrivning: "Frågan om breddning och förstärkning av den kommunala demokratien äger stor aktualitet i den allmänna debatten."

Herr talman! Jag har intet annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

I detta yttrande instämde fru *Hamrin-Thorell* (fp) och fru *Florén-Winther* (m).

Herr CARLSSON, OSCAR, (s):

Herr talman! Jag vill bara säga till herr Kilsmo att min extra utflykt i början av mitt anförande, som herr Kilsmo sade, var beroende av den extra utflykt som herr Kilsmo gjorde i slutet av sitt anförande.

Herr Kilsmo säger att det finns ledamöter i landsting och annat som plockar till sig uppdrag. Jag vet att det finns ledamöter såväl i riksdagen som i

Ang. likheten inför lagen

landsting som har många uppdrag, men kan man säga att de plockar till sig uppdragen? Jag har för mig att de i ett demokratiskt samhälle utses och väljes till de uppdrag de har att sköta.

Men i stort sett ber jag till fullo att få instämma i uppfattningen att det bör ske en översyn av denna fråga inom partierna. Det är ju denna diskussion som pågår i dagens Sverige. Jag hoppas att den skall fortsätta och sätta spår efter sig så att uppdragen fördelas på ett annat sätt.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter enligt därunder förekomna yrkanden gjordes propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlättandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Vid förnyad föredragning av allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 12, i anledning av motion angående ungdomsbrottsligheten, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. likheten inför lagen

Föredrogs ånyo allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 13, i anledning av motioner angående likheten inför lagen.

I de likalydande, till allmänna beredningsutskottet hänvisade motionerna I: 980, av herr *Svanström*, och II: 1125, av fru *Jonäng*, hade yrkats, att riksdagen skulle besluta om en undersökning av rättsväsendets funktion vad gällde likhet inför lagen i enlighet med vad i motionerna anförts.

Utskottet hade i det nu ifrågakvarande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att de likalydande motionerna

I: 980 och II: 1125 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr ERNULF (fp):

Herr talman! I allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 13 behandlas ett mycket viktigt problem, nämligen frågan om likheten inför lagen. Det är en mycket stor fråga, och jag skall inte vid denna tid på dagen ta upp någon principiell debatt. Jag vill endast göra ett par kommentarer till utskottets utlåtande.

Utskottet skriver att frågan om likheten inför lagen och bristerna därutinnan torde få hänföras till strafflagstiftningen och då närmast till brottsbeskrivningar och avvägningar av straffsatsar för olika kategorier av brott.

När man talar om likhet inför lagen, brukar man i allmänhet mena att straff eller andra påföljder av ett brott skall utmätas oberoende av hänsyn till person. Därför förbryllar mig utskottets skrivning rätt mycket, när det sägs att det skulle vara bristande likhet inför lagen att brottsbeskrivningarna är olika och att straffsatserna är olika. Det kan väl inte vara utskottets egentliga mening.

Det är klart att beskrivningen av ett bedrägeribrott och beskrivningen av ett mordbrott måste vara olika. Det är ingen bristande likhet inför lagen, och det har utskottet naturligtvis inte heller menat. Likaså är det klart att straffsatsen för t. ex. tillgrepp i ett varuhus, snatteri, måste vara annorlunda än straffsatsen för mord.

Utskottets uppläggning av ärendet är för mig så egendomlig att jag måste avstå från att diskutera det mycket stora problem som likheten inför lagen enligt min mening utgör.

Herr talman! Jag har inget yrkande.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt.

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökningar:

Till riksdagens första kammare

Undertecknad anhåller härmed om ledighet från riksdagsarbetet från och med den 1 april till och med den 11 april 1970 för att i Genève leda nedrustningsdelegationens arbete.

Stockholm den 19/3 1970

Alva Myrdal

Till riksdagens första kammare

Härmed får undertecknade anhålla om ledighet från riksdagsarbetet den 1—den 3 april 1970 för deltagande i Interparlamentariska unionens rådsmöte och kommittésammanträden i Monaco.

Stockholm den 19 mars 1970

Sture Palm

Kaj Björk

De begärda ledigheterna beviljades.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1970/71 inom justitiedepartementets verksamhetsområde jämte motioner;

nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1970/71 inom civildepartementets verksamhetsområde jämte motioner;

nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1970/71 inom industridepartementets verksamhetsområde jämte motioner;

nr 104, i anledning av vissa av Kungl. Maj:t i statsverkpropositionen gjorda framställningar rörande invandringspolitiken jämte motioner;

nr 105, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1969/70 i vad avser industridepartementets verksamhetsområde; och

nr 106, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlåtelse av en fastighet i Jokkmokks kommun.

Anmäldes och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 87, i anledning av motioner om medborgarvittnen vid polisförhör, m. m.;

nr 88, i anledning av motioner om lagstadgad rätt för svensk medborgare till utresa ur riket; och

nr 89, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om befrielse för utländsk konsul från skyldighet att avlägga vittnesmål m. m.

Anmäldes tredje lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 100, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om allmän folk- och bostadsräkning.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i utlåtande nr 20 bifölles även av andra kammaren.

Anmäldes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 101, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ny delgivningslag m. m.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i utlåtande nr 17 bifölles även av andra kammaren.

Anmäldes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 120, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om riksdagens yttrande angående vissa av Inter-

Interpellation om statlig utbildning av psykoterapeuter

nationella arbetsorganisationens allmänna konferens år 1969 vid dess femtiotredje sammanträde fattade beslut.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i utlåtande nr 15 bifölles även av andra kammaren.

Anmälades och bordlades följande till kammaren överlämnade kungl. propositioner:

nr 37, angående samordning av veterinärhögskolans verksamhet med annan forskning och utbildning m. m.;

nr 61, angående stödåtgärder på fiskets område, m. m.;

nr 67, angående reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m.;

nr 73, angående anslag för budgetåret 1970/71 till miljövärdsinformation och till en rikskampanj mot nedskräpning; samt

nr 110, angående vissa organisations- och anslagsfrågor rörande försvaret.

Anmälades och bordlades

statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1970/71 inom socialdepartementets verksamhetsområde jämte motioner;

nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande att beställa viss utrustning till akademiska sjukhuset i Uppsala; samt

nr 42, angående överlämnande till allmänna beredningsutskottet av två till statsutskottet hänvisade motioner;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 10, med anledning av motioner om den allmänna arbetsgivaravgiften;

nr 21, med anledning av motion angående trafikpolitiken;

nr 22, med anledning av motioner angående tullklareringen av flygplan;

nr 23, med anledning av motioner angående rätten till avdrag för reklam- och representationskostnader;

nr 24, med anledning av motioner angående beskattningen av likvid för stormfälld skog; samt

nr 25, med anledning av motioner om ökad information till allmänheten i skattefrågor;

andra lagutskottets memorial nr 29, angående överlämnande till statsutskottet av två till lagutskott hänvisade motioner; ävensom

tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 21, i anledning av motion om förbud mot avyttring till enskild av kommunägd mark;

nr 22, i anledning av motioner om begränsning av stadsplanläggning till samhällsägda mark; samt

nr 24, i anledning av motioner angående dels reglerna om personlig lämplighet för körkortsinnehav, dels införande av personlig prövning och test av körkortssökande.

Herr LARSSON, THORSTEN, (cp) erhöjll på begäran ordet och anförde:

Herr talman! Med hänsyn till infallande helg hemställer jag att kammaren måtte medgiva att tiden för avgivande av motioner i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner nr 35, 36, 52, 54 och 62 utsträcker till det sammanträde som infaller näst efter 15 dagar från det propositionerna kom kammaren till handa.

Denna hemställan bifölles.

Interpellation om statlig utbildning av psykoterapeuter

Ordet lämnades härefter till herr SÖRENSEN (fp), som yttrade:

Herr talman! Den 27 november 1968 meddelade statsrådet Moberg i första kammaren att han icke då var beredd att uttala sig i frågan om en eventuell

Interpellation om förbättrad psykisk hälsovård

statlig utbildning av psykoterapeuter. Skälet var, att en skrivelse från Riksförbundet för mental hälsa (RMH) med förslag till sådan utbildning då var utsänd för remissbehandling och svar hade ännu inte inkommit i sådan utsträckning, att ett ställningstagande av utbildningsdepartementet kunde göras.

Rimligen har nu svaren inkommit och tid funnits för ett ställningstagande från utbildningsdepartementets sida. Veterligen har intet förslag till statlig utbildning i ämnet framlagts.

Situationen är alltså den att medan behovet av väl utbildade psykoterapeuter på skilda nivåer växer, erbjuder inte staten någon sådan utbildning. Detta förhållande bör icke få bestå länge.

Med stöd av vad som anförts anhåller jag om första kammarens tillstånd att till det för det aktuella ärendet i utbildningsdepartementet ansvariga statsrådet få ställa följande frågor:

Vill statsrådet sammanfatta remissvarens bedömning av RMH:s förslag till utbildning av psykoterapeuter?

Är något förslag till statlig psykoterapiutbildning att vänta under innevarande år?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågasvarande spörsmål finge framställas.

Interpellation om förbättrad psykisk hälsovård

Herr SÖRENSON (fp) fick ånyo ordet och anförde:

Herr talman! I april 1968 uttalade riksdagen på förslag av allmänna beredningsutskottet att "en prioritering av ekonomiska resurser och utbildningsmöjligheter" gällande en effektiv utbyggnad av den psykiska hälsovården bör komma till stånd (allmänna beredningsutskottets betänkande nr 21 år 1968). Riksdagen beslöt att giva Kungl. Maj:t denna mening till känna.

Nästan två år har gått, sedan riks-

dagen gjorde detta uttalande. Vi har trätt in i sjuttioalet. Frågan om den psykiska hälsovården tycks inte minska men öka i betydelse. Det finns grund för påståendet att frågan om vårt folks psykiska hälsa kommer att bli en av detta årtiondes politiska huvudfrågor.

Riksdagen har givit uttryck åt den tanken, att såväl utbildningsmässigt som ekonomiskt bör här en prioritering till förmån för den psykiska folkhälsan komma till stånd. Det måste vara av allmänt intresse att veta hur Kungl. Maj:t ser på den här antydda frågan och om initiativ till en bättre psykisk hälsovård är att förvänta.

Med stöd av vad jag sålunda anförd anhåller jag om första kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för socialdepartementet få ställa följande frågor:

Har Kungl. Maj:t sedan riksdagen i april 1968 gjorde ovan i korthet refererade uttalande tagit några initiativ för att förbättra den psykiska hälsovården i vårt folk?

I så fall vilka?

Är några initiativ att vänta under år 1970?

Även denna anhållan bifölles.

Anmälades och bordlades följande motioner:

- nr 1021, av herr *Andersson, Axel*,
  - nr 1022, av herr *Andersson, Ingvar*,
  - nr 1023, av herr *Blomquist*,
  - nr 1024, av herr *Nilsson, Nils*, och herr *Wirtén*,
  - nr 1025, av herr *Olsson, Johan*, och herr *Larsson, Thorsten*,
  - nr 1026, av herr *Petersson, Hans*,
  - nr 1027, av fröken *Stenberg* och herr *Lidgard*,
  - nr 1028, av fröken *Stenberg m. fl.*,
  - nr 1029, av fröken *Stenberg m. fl.*, samt
  - nr 1030, av herr *Wallmark*,
- i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 25, angående musik- och dansutbildning m. m.; ävensom

Meddelande ang. enkel fråga

nr 1031, av herr *Ernulf m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 40, med förslag till ändring i regeringsformen, m. m.

---

för att de vuxenstuderande som enl. KK 11.4.1969 beretts tillfälle till akademiska studier skall kunna få samtliga tidigare förvärvade akademiska betyg inskrivna i sin tentamensbok?"

Meddelande ang. enkel fråga

Meddelades, att jämlikt § 20 i kammarens ordningsstadga följande enkla fråga denna dag framställdes av herr *Petersson, Hans*, (fp) till herr statsrådet och chefen för utbildningsdepartementet: "Ämnar Statsrådet vidtaga åtgärder

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 16.45.

In fidem
K.-G. Lindelöw

/Solveig Gemert

Fredagen den 20 mars

Kammaren sammanträdde kl. 10.00; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Justerades protokollet för den 12 innevarande månad.

Ang. förbrukningen av el-ström vid uppvärmning av villor m. m.

Herr statsrådet och chefen för civildepartementet LUNDKVIST erhöll ordet för att besvara herr *Werners* (vpk) fråga till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet angående förbrukningen av el-ström vid uppvärmning av villor m. m., vilken fråga intogs i kammarens protokoll för den 27 februari, och anförde:

Herr talman! Herr Werner har frågat chefen för inrikesdepartementet om han har uppmärksammat det slöseri med elström som enligt frågeställaren förekommer i företrädesvis villor med eluppvärmning på grund av otillfredsställande värmeisolering och om han överväger något initiativ i syfte att skärpa gällande bestämmelser och kontrollen av deras tillämpning. Frågan har överlämnats till mig för besvarande.

I Svensk byggnorm, som getts ut av statens planverk, ges ingående bestämmelser om de krav på värmeisolering som ansetts böra gälla för husbyggnad inom olika delar av landet. Dessa bestämmelser har i huvudsak karaktär av bindande föreskrifter. Enligt beslut av Kungl. Maj:t tillämpas föreskrifterna från och med den 1 januari 1968. Kontrollen över deras tillämpning handhas på det lokala planet av byggnadsnämnd och ansvarig arbetsledare

samt på det centrala planet av planverket.

I bestämmelserna om värmeisolering anges vissa minimikrav på isoleringsförmågan i olika byggnadsdelar. När dessa normer utarbetades beaktades inte bara bostadshygieniska synpunkter utan även — bl. a. mot bakgrund av 1940-talets ransoneringsbestämmelser — det samhällsekonomiska intresset av återhållsamhet vid användning av värmeenergi. Kraven på värmeisoleringsförmåga har därför satts högre än som kan anses motiverat av enbart bostadshygieniska skäl. Den nuvarande, av allt att döma tillfälliga, bristen på elektrisk kraft motiverar inte en skärpning av gällande byggnadsbestämmelser om värmeisolering.

Herr WERNER (vpk):

Herr talman! Jag tackar statsrådet för svaret på min fråga.

I samband med elransoneringen har man propagerat för sparsamhet med elström i olika sammanhang. Det är naturligtvis bra om man kan spara ström genom att inte låta en eller annan lampa lysa i onödan. Men samtidigt — vilket jag också har påtalat i frågan — försiggår ett mycket större slöseri med elström, som det hittills inte så mycket har talats om. Det gäller eluppvärmda hus som har otillfredsställande värmeisolering i golv, tak och väggar. Där kan man rikta grava anmärkningar mot stora byggnadsföretag, förmedlande försäljningsorgan samt kommunala beslutande och kontrollerande instanser, vilka godkänner hus med dålig värmeisolering. Jag ifrågasätter därför om inte statsmakterna bör fastställa mer skärpta bestämmelser för sådan isolering.

Ang. besvärsmätt för hyresgäster i ärenden angående bebyggelseplanering

Nu får man i Stockholmstrakten, som tillhör zon 3, uppleva att hus byggs med så höga k-värden som 0,5. Efter påpekanden lovar sedan byggnadsfirman att rätta till detta så att k-värdet kommer ner i 0,4. Det mest anmärkningsvärda i det sammanhanget är att den kommun det här gäller uppenbarligen godtar ett så högt k-värde.

Statsrådet Lundkvist påstår att den tillfälliga bristen på elektrisk kraft inte motiverar en skärpning av gällande byggnadsbestämmelser om värmeisoleringsring. Vi kan bortse från det nu aktuella läget och se frågan i ett något vidare sammanhang. Vi har i dag omkring 80 000 eluppvärmda småhus. I olika beräkningar som har gjorts har man kommit fram till att vi år 1975 har 400 000 eluppvärmda småhus här i landet, och år 1985 har vi 900 000 hus. Även om dessa siffror är tilltagna i överkant, kommer ändå dessa problem då att bli av en helt annan dimension än de är i dag. Skall man komma till rätta med dem tror jag att det är nödvändigt att skärpa bestämmelserna när det gäller värmeisoleringen i eluppvärmda hus och att fastställda k-värden på omkring 0,20, ett värde som expertisen på området är rätt överens om. Jag delar därför inte de slutsatser som statsrådet drar, utan jag tror att detta är en fråga som man måste beakta med hänsyn inte främst till det aktuella läget utan till den framtida utvecklingen.

Herr statsrådet LUNDKVIST:

Herr talman! Jag kan berättia för herr Werner att planverket har uppmärksammat vissa brister i kontrollen på den här punkten. Man ägnar sig alltså åt denna typ av brister i kontrollen och lämnar anvisningar till byggnadsnämnderna om att kontrollen måste skärpas.

Vi löper utan tvivel vissa risker för att de bestämmelser vi har inte blir iakttagna, och det kan bl. a. gälla beträffande de fabrikstillverkade småhusen, vilka jag misstänker att herr Wer-

ner syftar på. Planverket har inte endast tagit kontakt med tillverkarna utan också påbörjat en utredning för att komma fram till hur man när det gäller de fabrikstillverkade husen skall få den effektiva kontroll för tillämpning av dessa bestämmelser som inte endast herr Werner utan även jag finner nödvändig.

Beträffande frågan huruvida man skall styra utvecklingen mot en viss typ av uppvärmning i våra hus i framtiden och om man skall göra det mot bakgrunden av vilken typ av uppvärmning som på kort tid kan anses vara den mest ekonomiska är det svårt för oss att i dag med någorlunda säkerhet fastställa vilka uppvärmningsmetoder som i framtiden kan visa sig vara de bästa. I olika avseenden, inte minst på det tekniska planet, kommer det förmodligen att hända så mycket att man bör följa utvecklingen med uppmärksamhet och i första hand via bestämmelser tillgodose de intressen som man har avsett att tillgodose när man fastställde de bestämmelser vi har.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Ang. besvärsmätt för hyresgäster i ärenden angående bebyggelseplanering

Herr statsrådet och chefen för civildepartementet LUNDKVIST erhöU ordet för att besvara herr *Werners* (vpk) fråga till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet angående besvärsmätt för hyresgäster i ärenden angående bebyggelseplanering, vilken fråga intagits i kammarens protokoll för den 27 februari, och yttrade:

Herr talman! Herr Werner har frågat chefen för justitiedepartementet om han anser att bemödandena att engagera medborgarna i samhällsplaneringen och öka deras insyn i denna motiverar en uppföljning genom att även hyresgäster genom lagändring blir jämställ-

Ang. besvärsmätt för hyresgäster i ärenden angående bebyggelseplanering
 da med markägare med avseende på besvärsmätt och om han vill medverka till att en sådan lagändring kommer till stånd. Frågan har överlämnats till mig för besvarande.

Det är väsentligt att människor som skall leva i den miljö som formas av den fysiska planeringen bereds ökad insyn i och inflytande över planläggningsarbetet. Angeläget är bl. a. att hyresgäster i planeringsarbetet likställs med markägare i fråga om möjligheten att påverka utformningen av bebyggelseplanerna.

Den år 1968 tillsatta bygglagutredningen har som huvuduppgift att pröva ett nytt planeringssystem som syftar till förbättrad planläggning och större möjligheter för olika intressenter att göra sig gällande under planeringsarbetet.

Frågan om och när åtgärder skall vidtas bör bedömas i samband med att bygglagutredningen redovisar sina överväganden i dessa avseenden.

Herr WERNER (vpk):

Herr talman! Jag vill tacka statsrådet Lundkvist även för svaret på denna fråga. Jag är något mer nöjd med detta svar än med det föregående, även om jag anser att repliken nyss gav mig litet mer på hand.

Var och en som äger några kvadratmeter mark är sakägare och har alltså rätt att enligt lagen inom en viss klagotid anföra besvär över en av kommunen fastställd stadsplan. Hundratals hyresgäster, som i högre grad än någon markägare kan vara beroende och intresserade av stadsplanen i fråga, har i dag inte samma möjlighet.

Planverket har i december i skrivelse till landets byggnadsnämnder rekommenderat dem att vidta åtgärder i syfte att engagera samhällsmedborgarna i samhällsplaneringen. I samband därmed uttalade planverkets chef att om rekommendationerna inte hade åsyftad verkan, borde kanske bestämmelserna

skärpas. Det uttrycker inte bara en medveten linje att öka, som det heter, samhällsmedborgarnas engagerande i samhällsplaneringen, utan är också en fråga om att vidga deras rättigheter som konsument. Från den utgångspunkten anser jag det vara logiskt — och det motsägs heller inte i statsrådet Lundkvists svar — att man vidgar den rättigheten så att även hyresgäster kan anföra besvär. Vad jag är ute efter är att hyresgästerna — konsumenterna — i detta avseende bör jämföras med markägare.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Föredrogos och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 37, angående samordning av veterinärhögskolans verksamhet med annan forskning och utbildning m. m.;

nr 61, angående stödåtgärder på fiskets område, m. m.;

nr 67, angående reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m.; samt

nr 73, angående anslag för budgetåret 1970/71 till miljövårdsinformation och till en rikskampanj mot nedskräpning.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts proposition nr 110, angående vissa organisations- och anslagsfrågor rörande försvaret, hänvisades propositionen, såvitt den avsåg ändring i familjebidragsförordningen, till lagutskottet samt i övrigt till statsutskottet.

Föredrogos och hänvisades motionerna nr 1021—1030 till statsutskottet och motionen nr 1031 till konstitutionsutskottet.

Föredrogos och bordlades ånyo statsutskottets utlåtanden nr 5 och 41 samt memorial nr 42, bevillningsutskottets

betänkanden nr 10 och 21—25, andra lagutskottets memorial nr 29 ävensom tredje lagutskottets utlåtanden nr 21, 22 och 24.

Anmäldes och bordlades Kungl. Maj:ts till kammaren överlämnade proposition nr 74, med förslag till ny organisation av läkemedelsförsörjningen m. m.

Såsom bordlagda skulle jämväl antecknas propositionerna

nr 60, med förslag till lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring, m. m.; och

nr 66, med förslag till lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring, m. m.

Herr WIKSTRÖM (fp) erhöll på begäran ordet och anförde:

Herr talman! Med hänsyn till infallande helg hemställer jag att kammaren måtte medgiva att tiden för avgivande av motioner i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner nr 37, 60, 61, 66, 67, 73, 74 och 110 utsträcker till det sammanträde som infaller näst efter 15 dagar från det propositionerna kom kammaren till handa.

Denna hemställan bifölls.

Anmäldes och bordlades

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 28, med anledning av motioner angående beskattningen av idrottsföreningar och andra ideella organisationer;

nr 29, med anledning av motioner om avdrag vid inkomstbeskattningen för s. k. garantiskuld; samt

nr 30, med anledning av motioner om rätt att avlämna självdeklaration till valfri länsstyrelse eller lokal skattemyndighet;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 15, i anledning av motioner om förkortning av väntetiden vid rättspsykiatrisk undersökning;

nr 21, i anledning av motion om offentligt biträde åt part i ärenden rörande administrativt frihetsberövande; samt

nr 22, i anledning av motioner angående handläggningen av lagsökning och betalningsföreläggande;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till sjöarbets-tidslag, jämte motioner i ämnet;

nr 18, i anledning av motioner om lagstadgad skyldighet för företag att varsla om driftinskränkning eller företagsnedläggning;

nr 20, i anledning av motioner om försöksverksamhet med vård i hemmet av ungdomsvårdsskoleelev; samt

nr 21, i anledning av motioner om rätt för kommun att föra talan mot föräldrar om återvinning av ekonomiskt bidrag till barn;

tredje lagutskottets utlåtande nr 23, i anledning av motioner om rätt för tullen att utfärda provisoriskt körförbud för inkommande fordon; ävensom

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna på driftbudgeten för budgetåret 1970/71 inom jordbruksdepartementets verksamhetsområde jämte motioner;

nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna på kapitalbudgeten för budgetåret 1970/71 inom jordbruksdepartementets verksamhetsområde jämte motioner;

nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorde framställning angående Främjande i allmänhet av fiskerinäringen för budgetåret 1970/71 jämte motioner; samt

nr 12, i anledning av motioner om ett avlösningssystem vid sjukdom och semester för jordbrukare.

Interpellation om förmedling genom kyrkorna av kommande svenska biståndsinsatser i Vietnam

Ordet lämnades härefter till herr WIKSTRÖM (fp), som yttrade:

Herr talman! Svenska ekumeniska nämnden ingav för några månader sedan en skrivelse till utrikesministern av följande lydelse:

”Det vietnamesiska folkets lidanden är efter år under ett grymt och skoningslöst krig har starkt engagerat svensk opinion och allmänhet. Den svenska kristenheten i dess skilda trossamfund har helt delat känslan av oro och vanmakt inför det som skett. De planerade svenska och nordiska hjälpinsatserna sedan stridigheterna en gång upphört åtnjuter därför ett mycket brett stöd.

I detta läge synes den Svenska ekumeniska nämnden, högsta samordnande organ för de svenska trossamfunden, angeläget att hjälpen förmedlas på ett flertal vägar: i form av direkta statliga insatser, hjälp via Förenta nationerna och stöd via frivilliga hjälporganisationer. Härvidlag vill nämnden för sin del särskilt fästa uppmärksamhet vid de kyrkliga hjälporganen, framför allt Kyrkornas världsråd och Lutherhjälpen, vilka enligt många vittnesbörd från senaste tid äger ett stort förtroende hos det svenska folket.

Kyrkornas världsråd är redan intensivt engagerat i hjälparbetet i Vietnam, främst genom de två organen Asian Christian Service och Vietnam Christian Service, till vilka även den svenska Lutherhjälpens medel i betydande belopp kanaliseras. Denna hjälp når såväl Nord- som Sydvietnam samt Nationella befrielsefronten. Redan nu skulle alltså denna väg kunna brukas för den rent humanitära svenska hjälpinsatsen.

Därtill kommer att Kyrkornas världsråd har en plan i beredskap för ett mycket omfattande uppbyggnadsarbete i Vietnam, så snart krigshandlingarna avslutats, och har särskild personal från Asien som förbereder dess för-

Meddelande ang. enkel fråga
verkligande. I Sverige avser såväl Lutherhjälpen som Frikyrkan hjälper att samordna sina insatser inom ramen för denna Kyrkornas världsråds plan.

Med anledning härav får härmed nämnden, efter kontakt med de berörda hjälporganen, genom dessa erbjuda möjligheter till snabb kanalisering av en del av de kommande svenska biståndsinsatserna i Vietnam. Samtliga dessa organ har förklarat sig villiga att utföra en sådan förmedlande funktion, förutsatt att det sker inom ramen för de projekt och insatser som kan rymmas inom Kyrkornas världsråds ovan antydda biståndsplan.”

Med hänvisning till det anförda hemställer jag om kammarens tillstånd att till utrikesministern få ställa följande fråga:

Hur ser utrikesministern på förslaget från Svenska ekumeniska nämnden att de kommande svenska biståndsinsatserna i Vietnam till viss del kanaliseras genom Kyrkornas världsråd, Lutherhjälpen och Frikyrkan hjälper?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågakvarande spörsmål finge framställas.

Meddelande ang. enkel fråga

Meddelades, att jämlikt § 20 i kammarens ordningsstadga följande enkla fråga denna dag framställdes av herr Schött (m) till herr statsrådet och chefen för utbildningsdepartementet: ”Vill Statsrådet medverka till att av skolöverstyrelsen föreslagen Särskild utbildning av lärare i musik anordnas även vid lärarhögskolan i Kalmar, vilken från och med höstterminen 1970 disponerar modern musikinstitution?”

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 10.20.

In fidem

K.-G. Lindelöw

/Solveig Gemert